

Genel Yayın Sıra No: 193

2011/ 05

ISBN No: 978 - 605 - 5614 - 92 - 8

Yayına Hazırlayan

İstanbul Barosu Yayın Kurulu

Tasarım / Uygulama / Baskı

Ege Basım

Esatpaşa Mah. Ziya Paşa Cad. No:4/1

Ege Plaza 34704 Ataşehir/İST.

Tel: 0216 470 44 70

Birinci Basım: 2011

Bu kitap İstanbul Barosu Yönetim Kurulu

Kararı ile 1000 adet basılmıştır.

88. YILINDA LOZAN

23.07.2011

- PANEL NOTLARI -

23/07/2011

Orhan Apaydın Konferans Salonu

İSTANBUL BAROSU YAYINLARI

İstiklal Caddesi Orhan Adli Apaydın Sokak

1. Baro Han Beyoğlu / İstanbul

Tel: (0212) 251 63 25 (pbx)

Faks: (0212) 293 89 60

dergi@istanbulbarosu.org.tr

İSTANBUL BAROSU
PANEL

Bağımsızlık Mücadelesinden Bağımsızlık Belgesine

**88.
YILINDA
LOZAN**

AÇILIŞ KONUŞMASI
Av. Doç. Dr. Ümit KOCASAKAL
İstanbul Barosu Başkanı

OTURUM BAŞKANI
Av. Hüseyin ÖZBEK
İstanbul Barosu Genel Sekreteri

KATILIMCILAR

Prof. Dr. Mümtaz SOYSAL
E. Dışişleri Bakanı

Prof. Dr. Süleyman BEYOĞLU
Marmara Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi
Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Anabilim Dalı Başkanı

Prof. Dr. Engin BERBER
Ege Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü
Siyasi Tarih Anabilim Dalı Başkanı

Prof. Dr. Mahir AYDIN
İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü
Yakın Çağ Tarihi Anabilim Dalı Başkanı

23 TEMMUZ 2011, SAAT : 14 : 00
YER: İSTANBUL BAROSU ORHAN ADLI APAYDIN KONFERANS SALONU / TÜNEL / BEYOĞLU

İSTANBUL BAROSU BASKANLIĞI

İÇİNDEKİLER

Birinci Oturum

<i>Açılış</i>	8
<i>Av. Hüseyin ÖZBEK</i>	8
<i>Prof. Dr. Mümtaz SOYSAL</i>	12
<i>Prof. Dr. Mahir AYDIN</i>	26
<i>Prof.Dr. Süleyman BEYOĞLU</i>	38
<i>Prof.Dr. Engin BERBER</i>	52

İkinci Oturum

<i>Prof. Dr. Mümtaz SOYSAL</i>	66
<i>Prof. Dr. Mahir AYDIN</i>	69
<i>Prof.Dr. Süleyman BEYOĞLU</i>	71
<i>Prof.Dr. Engin BERBER</i>	75
<i>Kapanış</i>	77

88. YILINDA LOZAN PANELİ

23.07.2011

İstanbul Barosu

Orhan Apaydın Konferans Salonu

BİRİNCİ OTURUM

OTURUM BAŞKANI

Av. Hüseyin ÖZBEK

(İstanbul Barosu Genel Sekreteri)

Açılış

Değerli meslektaşlarım, çok değerli konuklar; bir “*Lozan Panelinde*, Lozan’la ilgili bir toplantıda daha birlikteyiz. Hepinize hoş geldiniz diyor, İstanbul Barosu adına saygılar sunuyorum.

Malum bugünlerde, bu yıllarda, bu dönemlerde bir adım önde olmak moda olduğu için, biz de 24 Temmuz’u, 23 Temmuz’a alarak bir adım önde olmuş olduk, bir gün önceden Lozan’la ilgili böyle çok seçkin konuklarımızla, değerli bilim adamlarımızla bir Lozan toplantısıyla daha karşı karşıya geldik.

Tabii ki, değerli konuklar Lozan’ı değişik boyutlarıyla, Lozan’ın kronolojisinden çok bugün için taşıdığı anlam açısından, 2011’lerden 1923’lere baktığımızda, değişik boyutlarıyla değerlendireceklerdir. Bizim

için herhalde çok önemli düşünceler ortaya koyacaklar.

İstanbul Barosu'nun bir geleneği var. İstanbul Barosu, önceki başkanlarımızdan Sayın Avukat Kazım Kolcuoğlu döneminden başlayarak, her sene Lozan Antlaşması'nın yıldönümlerinde Lozan'la ilgili bilimsel bir toplantı düzenlemeyi gelenek haline getirmiştir. Lozan toplantılarının çözüm kayıtları mutlaka kitaba dönüştürülür, cep kitaplarına dönüştürülür. Bilim çevrelerinin ve hukukçuların da yararlanmasına sunulur. Bugünkü değerli katılımcıların sunumları da en kısa zamanda çözümlenecek, kitaba dönüştürülecek ve sizlerin yararına sunulacaktır.

Şimdi İstanbul Barosu'nun bir geleneği dedik, Türkiye'de bugün ve yarın değişik platformlarda Lozan'la ilgili değerlendirmeler, konuşmalar muhakkak ki yapılacaktır. Kimileri Lozan'ı önemsizleştirme, değersizleştirme amacıyla artık başka müktesebatların, yeni anlayışların Lozan'ın yerine geçmesi gerektiğini vurgulayacaklardır. Onlar ne derse desin, Lozan'ın önemi nedeniyle Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşunun tapu senedi olması nedeniyle üzerinde durmamız, değerlendirmemiz ve sahiplenmemizin elzem olduğu muhakkaktır.

1914-1918 Yılları arası dört yılı aşkın süren Birinci paylaşım savaşı, yani I.Dünya Savaşı 1914-1918 arasında Şark sorunundan çıkmıştı. Şark, yani Doğu'nun Hasta Adamı, Osmanlı'nın geniş coğrafyasını paylaşmak, aralarında pay etmek amacıyla çıkmıştı. Bir Atasözü vardır "*Akacak kan başta durmaz*" derler. Osmanlı Devleti de savaşın

dışında kalmaya çalıştı ama bu nafileydi, savaşın dışında kalması mümkün değildi. Bu nedenle âdeta savaşa sürüklenmiştir, iradesinin dışında sürüklenmiştir. Neticede de ‘Artık iş bitti, Osmanlı’nın terekesini paylaşmanın zamanı geldi’ denilmiştir. 30 Ekim 1918 Mondros Ateşkesi sonrası çok hızlı yaşanan bir süreç, ardından verilen Kurtuluş Savaşı, sonrası işte 9 Eylül 1922 Türkiye Büyük Millet Meclisi Orduları’nın İzmir’e girişi, Anadolu’nun fiili işgalden kurtuluşu, arkasından uzun ve çetin geçen Lozan Barış Antlaşma süreci, Lozan Konferansı, görüşmeler ve sonuçta 24 Temmuz 1923’te imzalanması. Bu kronoloji elbette ki uzun uzun da konuşulabilir, ama benim açımdan en azından yeri değil, gereği de yok.

Sonuç olarak şunu söylemek isterim; Türkiye’de sık sık ilginç ve dikkat çekici bir biçimde hesaplaşmadan bahsedilmektedir. Bu hesaplaşmanın 29 Ekim 1923’ten daha geriye götürüldüğünü dikkatlerinize sunuyorum. 1908’den bu yana bir hesaplaşmadan bahsedilmektedir. Geçenlerde bir yazar, bir akademisyen dedi ki “*Ben Hürriyet ve İtilaf Partisi geleneğinden geliyorum. Ben 1908’lerden başlayarak Harbi Umumide (I.Dünya Savaşı) ve o çizgide Hürriyet ve İtilafçıydım, İttihat ve Terakki’ye karşıydım. Cumhuriyetin kuruluşundan sonra da bu anlayışın siyasi yansımalarının yandaşı oldum. O siyasi anlayışı çıkış noktası olarak kabul eden, o kültürü, Ahrar Fırkasını, Hürriyet ve İtilaf’ı çıkış noktası olarak kabul edenleri tercih ettim*” dedi. Yani artık 1920’lerde de Damat Ferit’in yanında olduğunu, Ali Kemal’in yanında olduğunu ve Refi Cevat’ın yanında olduğunu, Mütareke İstanbul’unda işgalcilerin yanın-

da olduğunu, 15 Mayıs 1919'da İzmir'e çıkan Yunan Ordusuna karşı da bir muhalefetinin olmadığını övünçle açıkladı ve bunu bir makaleye dönüştürdü. Türkiye şu anda böyle bir süreci yaşamaktadır. Teslimiyete, mandaya övgü düzülen böyle bir atmosfer içindedir. Böyle bir süreçte, Lozan'la ilgili bir etkinliğin ve değerlendirmenin muhakkak ki daha özel bir anlamı vardır.

Ben bu düşüncelerle tekrar İstanbul Barosu adına saygılar sunuyorum, hepinize ve bundan sonraki etkinliklerde de bir arada olma dileklerimi iletiyorum.

İki turlu konuşmamız olacak, değerli katılımcılar ilk turda 20'şer dakikalık -bu biraz tabii ki geçilebilir, çok sınırlayıcı değiliz bu konuda- bir süre söz konusu. İkinci turda daha az bir süre 10'ar dakikayı aşmayacak bir süre söz konusu. Daha önce kendi aramızda konuştuğumuzda, değerli hocalarımız, bir anlamda da görev bölümü yaptılar. Şimdi ilk söz elbette ki, bizim daha önceki etkinliklerimizde de bulunan İstanbul Barosu'nun davetlerinin hiçbirini reddetmeyip, çok önemli işleri olsa bile bu toplantılara katılan, bizim için çok önemli olan görüşlerini açıklayan Mümtaz Soysal Hocamız da, Lozan'dan günümüze çıkarılacaklar dersler, Lozan'la günümüz arasındaki bağlantılar, böyle bir çerçeve içinde tebliğini sunacak. Buyurun Hocam.

Prof. Dr. Mümtaz SOYSAL

Tabii hepimiz akademik kökenli olduğumuz için genellikle bir kompleksimiz de vardır. Acaba didaktik mi oluyoruz diye. İster istemez oluyoruz tabi ve hâlâ da Türkiye’de öğrenilmesi gereken şeyler var ve Lozan konusu açıldığı zaman da, gerçekten Lozan’dan çıkarılabilecek dersler de var. Fakat ben bana verilen zaman içinde biraz çabuk da konuşarak, bir çeşit genel panorama sayılabilecek “bütün bunlar nelerdir”i çok kısa olarak gözden geçirmeyi ve ondan sonra her ders için asıl konuşacak olan arkadaşlarıma da vakit ve imkân bırakmayı düşünüyorum.

Tabi baktığımız zaman birinci ders aslında tarih dersi oluyor, yani Lozan’ı iyi anlayabilmek için Lozan öncesini de bilmek gerekiyor. Çünkü Lozan’da çok çetin sorunlar çözülmeye çalışıldı, ama bazıları da hemen öncesinde kendiliğinden çözülmüştü. Örneğin, bir sınır sorunu var, işte Cumhuriyet’in temeli Lozan’dır diyoruz, o sınırlardan bir kısmı Lozan’dan önce kendiliğinden çizilmişti. Bunun çeşitli nedenleri var tabi, zannediyorum konuya arkadaşlarımla girmeye vakti olmayabilir. Sovyetler Birliği’yle, Sovyet ihtilaliyle Ankara’daki devrimin aşağı yukarı aynı yıllara rastlaması, en azından başlangıç ve bitiş bakımından, bizim Kuzeydoğu sorunlarımızı büyük ölçüde çözmüş gözüküyordu. Yani oralarda fazla sorunlar kalmadı, belki sonradan Ermeni sorunu diyebileceğimiz, ama daha öncesine de sarkan bir sorun dolayısıyla hâlâ birtakım tereddütler dünyada bazı insanların kafasında dolaşmakla birlikte, o Sovyetlerle yakınlaşma, başka konularda da olduğu gibi İstiklâl Savaşı’nın silah boyutunu vesaire çözüme bakımından konuyu kolaylaştırmıştı, bunu bilmek gerekiyor.

Mudanya Mütarekesi

Tabi bu arada yine Lozan öncesinde, Ankara Hükümeti'nin becerisi de sayılabilecek bir strateji serisiyle, Fransa'yla bir yakınlaşma olmuştu ve bizim Güney sorunumuz ya da Güney sınırlarımız denilen sorun, en azından bugünkü Suriye sınırı olarak çözülmüş durumdaydı, oradan arta kalan bir Hatay sorunu vardı. Fakat onun başlangıçları da yine ayrıntılarına girersek, Fransızlarla yapılan Ankara mukavelenamesinde de ipuçları olan bir sorundur, Hatay'ı da, öyle çözümlmesini kolaylaştıran birtakım şeyleri de öncesine bağlamak mümkündür.

Tabi aynı şekilde Lozan öncesinde, Mudanya Mütarekesi dolayısıyla Trakya sorunu da, aşağı yukarı Trakya'da ne olacak, o da belli olmuştu. Yunanlıların çekilme tarifleri, Trakya'yı nasıl terk edecekleri falan bir ölçüde Lozan mensuplarından olacak olan İsmet Paşa'nın da sonradan katılımıyla bir ölçüde çözülmüştü, onu da bilmek gerekir. Kalan büyük sorun, belki hâlâ devam etmekte olan Güneydoğu sorunudur. Güneydoğu sorunu Lozan'da da tam anlamıyla çözülmüş gözüküyor. Cumhuriyet'in ilkeleriyle mi çözülecek, başka ilkelerle mi çözülecek o da tartışma konusu. Zannediyorum arkadaşlarımız ona değinmek imkânını bulacaklardır, ama bana kalırsa genel olarak bir şey söylemek istiyorum; bütün sorunların doğru çözümleri de biraz sonrasında ilân edilecek olan Cumhuriyet'in ilkeleridir. Bakıyorum bu sorunlar hem Cumhuriyet'in İlkeleriyle barış içinde çözülebilir, hem de Güneydoğu sorunu gibi -arkadaşlarımla bir bakımdan dokunacakları bir sorun- Lozan'da çözülememiş olan ve Sevr'den devralınmış olarak

gözükün, gayrimüslim azınlıklar sorunu dahi, bırakın ayrıca başka azınlık yaratma girişimlerini, Cumhuriyet'in temel ilkeleriyle de çözülebilir, ama Lozan'da böyle bir sorun da var, Sevr'den devralınmış olan. Yani o gayrimüslim vatandaşlarımızın hakları Lozan'da gelmiş olan ilkeler değil, ama orada bile gayrimüslim vatandaşlarımızın bir bölümünün, yani Musevi vatandaşlarımızın, "pekâlâ bizim azınlık statüsüne ihtiyacımız yok, Cumhuriyet'in ilkeleri bizim inancımızı da koruyabilir" demeleri mümkün oldu.

Statü Eşitliği

O bakımdan bu genel bir inançtır benim zihnimde. Cumhuriyet'e ne ölçüde, ama gerçek ilkelerine ne ölçüde sahip olabilirsek, sonrasında da bugün ortaya çıkan sorunların çözüm ipuçları da oradadır. Türkiye'de bugün eğer bazı sorunlar çözülemez veya çok zor çözülebilir duruma gelmişse, o da Cumhuriyet'in ilkelerinde yapılan yanlışlar, geriye gidişler, yanlış uygulamalar dolayısıyla olmuştur. O bakımdan Lozan'a baktığımızda ya da en azından okuduğumda Lozan'da olup bitenleri, gerçekten Cumhuriyet'e daha sıkı, Cumhuriyet'in ilkelerine daha sıkı tutunmanın en kestirme, en doğru yol olabileceği inancına dönüp dolaşıp geliyorum.

Tabii bana Lozan'da gördüğünüz en önemli taraf nedir dersiniz, biraz kendime arkadaşlarımdan zamanlarından bir-iki, dakika çalarak onu izah etmeye çalışacağım. Lozan'ın en büyük dersi; statü eşitliğidir, yani bir sorunu doğru çözebilmemiz için, eğer müzakere masasına oturuyorsanız -bu iki yanlı da olabilir, çok yanlı da olabilir- o müzakere masasından başlayarak, sizin

öbürleriyle olan eşitliğinin kabul edilmesi gerekir. Yani bugünün çözülmez gözüken sorunlarından birindeki –Kıbrıs sorununda- en büyük yanlış, o statüyle, statü eşitliğiyle masaya oturulmayışından ileri geliyor. Sözlerle, sözcüklerle falan bunu telafi etmek, bundan sonra devletlerin adını söylemeye-elim de, toplumların niteliğini söyleyelim, öyle bir eşitlik olsun, toplum sözünü kullanalım vesaire. Bunlar masaya oturduğundaki eşitsizliği ortadan kaldırmıyor. Eğer o kalkabilseydi, yani “Kıbrıs’ta iki devlet vardır ve bunlar devlet olarak eşittirler” diye masaya oturulsaydı, çözüm başka türlü olabilirdi ya da çözüm olabilirdi, oturulmadığı için devam ediyor. Son günlerde belki sevindirici olan bir statü eşitliği kavramı, biraz statü sözünün hukuktaki anlamıyla daha da somutlaşmış olarak gündeme gelir gibi oldu.

Ne Yaparlarsa Aynısı

Lozan o bakımdan çok ilginçtir, başlangıcı özellikle Lord Curzon ile İsmet Paşa arasındaki eşitlik kavgası ve genel olarak bütün Lozan’ın başlangıcındaki eşitlik kavgası son derece önemlidir. Bence en büyük ders odur, ama bu ders nasıl kazanılmıştır ya da bir ders haline gelmiştir? O da çok basit bir ilkeye dayanıyordu; İsmet Paşa diplomat değil, savaş meydanlarından geliyor, bir asker, ne yapacak orada, nasıl davranmam gerekir diye. Zannediyorum benim aklımda “İkinci Adam” kitabından kalmış olabilir, ona verilen basit ders şudur;

Karşı taraf ne yapıyorsa, sen de onu yapacaksın, aynısını yap, eşitlik budur diyor.

Ben bunu –biraz onun için birkaç dakika sürecek- yaşamak istedim, yani bu dersi denemek istedim. İlk bu Kıbrıs konusuyla ilgi-

lenişim, işte Ecevit ne yapmak istersin falan dediğinde, ben bu Kıbrıs sorunuyla –daha Bakan falan değildim- ilgilenmek isterim falan dedim, kader beni Denктаş'ın, o konularda, Anayasa konularında falan, -aslında müsaadereye ihtiyacı olan bir kişinin yanında- Anayasa Danışmanı gibi bir duruma getirdi ve 1977'le 1979 arasında, biz çözüm nasıl olabilir diye birtakım çalışmalar yaptık Kıbrıs'ta. Sonra o sırada da genel sekreter Beltaim'di yine Birleşmiş Milletler'in, onun huzuruna bir Anayasa önerisiyle, yalnız Anayasa değil bir başka konuları da içeren bir paketle ben ve benimle birlikte, şimdi artık vefat etmiş olan bir Kıbrıslı değerli hukukçuyla birlikte oraya gittik, Valtaim'a gittik, Viera'daydı o sırada, genel sekreter. Biz paketi kendisine verdik, önerilerimiz bunlardır diye, ondan almaya çalıştığımız böyle kısa bir bildiriyle "Türkler iyi çalışmışlar, kapsamlı bir öneri paketi getirdiler" diye bir şey almaya çalışıyoruz. Sonuçta da kendisinin bunu ilân etmesini istiyoruz. Belki bazılarının yakıştıramadığı bir tutumla, bir tebliğ üzerinde Birleşmiş Milletler Genel Sekreteriyle müzakereye giriştik. İşte şöyle olsun, oraya şu sözcüğü koyalım, şu sıfat olsun vesaire diye.

Birinci gün çalıştık, pek istediğimizi ko-paramadık, ikinci güne kalsın diye kendisinden müsaade rica ettik, eksik olmasın ikinci güne de kaldı, ama orada da olmuyordu, üçüncü güne sarkacak gibi olduk. Dedi ki "benim yarın -üçüncü gün- hanımın yaş günü" dedi, "ama" dedim "sizin hanımın yaş günü ama, orada da bilmem kaç yüz bin insan sizden bir söz bekliyor, çok önemli" falan dedim. Ona da razı oldu, fakat o üçüncü günde, ben herhalde patavatsızlık ediyor-

dum, illa İsmet Paşa gibi yapacağım diye, biraz kızdı -birtakım ödünler de vermişti, metni biraz düzeltmiştik az-çok, bir-iki bir şey kalmıştı- ve “ne biçim danışmansınız” dedi, önümden kâğıdı çekti aldı. Ben de ona bizim önerileri vermiştim, o çekince ben de onun önünden dosyayı çektim “siz bunu geri çekiyorsanız, ben de bizim önerilerimizi geri çekiyorum” dedim. Kızdı, kalktı, hiç unutmuyorum bilmem ne otelinin işte köşesinde bir yerdeydi, gitti öbür pencerenin önünde söylenmeye başladı. Ben de gittim öbür köşede ben de söylenmeye başladım.

Bizim yardımcılarımız baktılar iş biraz ciddiyete biniyor falan, onlar, biz neyde uzlaşamıyorsak –şimdi ayrıntılara girmeyeyim-onlar bir araya geldiler, uzlaştılar, oldu yani. Biraz orada hem bir şey çıkacak diye o da herhalde endişe etti. Yani o küçük deneyim dahi bunun doğru bir ilke olduğunu, tabi daha kibarca falan uygulanması mümkündür, ama bu masaya otururken buna dikkat edilmezse, bu eşitlik en başta kurulmazsa olmuyor. Derslerden biri bu, benim biraz vakit alarak anlatmak istediğim konu bu oldu.

Azınlıklar Konusu

Şimdi tabi Lozan’da, ayrıca biz Cumhuriyet’in temelleri de orada atıldı diyoruz ya, Cumhuriyet’in temellerinden biri eğer bağımsız devletse, o orada ortaya çıktı, sınırlar konusu söylediğim gibi aşılmış oldu. Fakat Lozan’ın belki de kesilmesine, kopmasına neden olan şey kapitülasyonlar konusudur. Kapitülasyonlar konusunda, gerçekten büyük bir meydan muharebesi verildi demektir. Nitekim orada da, İsmet Paşa sonuçta Ankara’nın da talimatıyla kesti. Yani gö-

rüşme daha çok kapitülasyonlar konusunda uzlaşma olmadığı için. Çünkü mesele artık maddi çıkarlarına gelmişti. Batı dünyasının ve orada direnince, pekâlâ sonuçta yeniden başlatılabildi, ama başlatılma, yani arada verilen şey de hakikaten bir bütün oluşturuyor. Örneğin, bir İzmir Kongresi toplandı, -hatırlayacaksınız iktisat tarihinden İzmir Kongresi, biraz ulusal ekonominin temelleri neler olmalıdır vesaire diyerek. İnsanlara biraz geleceğe dönük olarak bir güven vermişti ve tabii bu barışın kesilmiş olması Türkiye'de de endişe yarattı, dünyada da endişe yarattı, ama o kesilme sayesinde gidildiğinde, pekâlâ o konuda da birtakım uzlaşmalar oldu.

Tabii çok geniş bir sorun olduğu için yine kutladığımız tarihlerden biri olan 1 Temmuz Denizcilik Bayramı da, aslında deniz ticareti bakımından Lozan'da çözüme bağlanmış olan ama uygulanması işte o kabotaj hakkına ilişkin yasanın çıkarılmasına, yani 1926'ya kalan bir konuydu, o da Lozan'da çözülmüş oldu. Yani orada çıkarılabilecek derslerden önemlisi de; ekonomiyi mümkün olduğu kadar ulusal temelde güçlü ekonomi diye ortaya koyarsanız, masada eliniz daha kuvvetli oluyor.

Cumhuriyet İlkeleri Çözer

Azınlıklar konusu var Lozan'da; Lozan eleştirildiği zaman başarısızlıklardan biri olarak ileri sürülen azınlıklar konusu. Çünkü Lozan'ın azınlıklar taslağı, o bölüm aşağı yukarı Sevr'in tekrarıdır. O konuda çok fazla kavga vermek de gerekmemiştir. Çünkü Osmanlı'da da, aslında azınlıklar genel olarak sonradan da başka rejimlerin sağlayamadığı ölçüde bir hoşgörülle ya da doğal bir

süreçle karşılanmayı da uygulamaktaydı. Tamam, böyle haklar olacaksa, zaten Osmanlı kültürü ona imkân veriyordu. Bundan büyük bir kavga çıkarmak gerekmemişti, ama bana öyle geliyor ki; eğer Cumhuriyet daha önce ilân edilmiş olsaydı, Lozan'da o konuda da elimiz güçlü olacaktı. Çünkü denecekti ki; “bizim Cumhuriyetimiz’de Hıristiyan olmuş, Müslüman olmuş, ne olursa olsun bütün vatandaşlar eşittir, birtakım inanç özgürlükleri vesaire olacaktır, onlar da ilân edilebilir ve onlara dokunulmayacağı, Anayasayla da güvence altına alırız, bizde böyle bir azınlık ilkesine gerek yoktur” denebilirdi, Fransa’nın bugün yaptığı gibi.

Yine bizim bugün de aynı şeyi ortaya sürmemiz mümkündür. Bana sorarsanız yeni azınlıklar yaratmak gibi, işte ne bileyim Kürt azınlık, Alevi azınlık falan gibi, Batının zorlamasıyla yeni azınlık statüleri yaratmak yerine, Cumhuriyet’in temel ilkeleriyle bunların çözülebilir olduğunu, yani bu konunun azınlık hakları denen kurumun özde bir özgürlük -isterseniz bireysel, isterseniz kolektif deyin- sorunu olduğunu, bunun Anayasayla özgürlük olarak kabul edilebileceği, ama buna dayanarak ayrı statülere, vatandaş eşitliğini bozacak ölçülere gerek olmadığı, devletin ödevlerinden birinin bu özgürlükleri de korumak olduğunu, ama kendi yapısını da devam ettirip, bütün vatandaşları da iyi eğitmek vesaire olduğunu söylemek mümkündür. Lozan’ın bu başarısızlıkmiş gibi gözüken noktası dahi, önemli bir dersi, bugün için güncel duruma tekrar sokaktadır.

Lozan Başarısı

Aşağı yukarı vaktim galiba doldu. Lozan’ın

tartışılması konusu, belki de Cumhuriyet'in en kolay halledilmiş sorunlarından biri sayılabilir, ama yine biraz tarihin ayrıntılarına girerseniz, Lozan konusunda dış politika açısından alınabilecek bir dersle, iç politikayla, dış politikanın iyi uyumlu hale getirilmesi dersidir ve Lozan'daki heyetin işlerini kolaylaştıran noktalar olmakla birlikte, hükümetin bunun arkasındaki desteği vesaire, bazı üyelerin de 227 kişilik Meclis'te –o günlerde sayı öyleymiş- yönetimi birtakım yanlışlara itmek, bir faaliyetleri olmuş, ama zannediyorum artık Cumhuriyet'in ilân edileceği az-çok belli olduğu için o muhalefetle zorlamaya gerek kalmadan zayıflamış bir duruma getirilebilmiştir. Bakıyorum oylamalara; 227 kişilik Meclis'te, 213 oyla kabul ediliyor Lozan Antlaşması. O muhalefetin gücüne karşın, elde edilen başarının pekâlâ tatmin edici olduğu ortaya çıkıyor ve ondan sonrasında işte, tekrar o halledilmemiş sorunlar, Güneydoğu sorunu başta olmak üzere hükümetin işini güçleştirmeye devam ediyor.

“Kürt Sorunu”nun Ortaya Çıkışı

O bakımdan eğer bu konuda, yani geleceğe sorun kalmasın diye birtakım ödünler verilmiş olsaydı, acaba Güneydoğu sorunu çözülmüş mü olurdu? Bir bakıma zaten o sorunu yaratan ve sonrasında bütün mütareke dönemini sorun haline getiren nokta, İngilizler'in mütareke çizgisinde durmalarıdır. Mütareke ilân edildiği zaman, 30 Ekim 1918'de, henüz güneydeki İngiliz orduları, örneğin Musul'u işgal etmemişlerdi. Musul'un bazı kitaplara göre 15–20 km., bazılarına göre daha fazla güneyindeydiler, fakat sonunda mütarekenin en büyük ihlali

de odur ve neredeyse Ankara Hükümeti'nin elini güçlendiren ve bütün bu direnmeyi daha da alevlendiren bu oldu. Bunu dinlemeden, İngilizler mütarekeyi dinlemeden harbiye nezaretinin değil, bahriye nezaretinin emriyle, gidebildiğiniz kadar Kuzeye gidin, petrol kuyularının en iyi muhafaza edilebileceği çizgiye kadar gidin, çünkü bizim birliklerin temeli olan donanma için petrole ihtiyacımız olacak. Daha o dönemde bile İngiliz donanmasının yüzde 25, yüzde 30'u buharlı olmaktan çıkıp, petrole çalıştırılan bir donanmaya dönüşmüştü, o İngilizlerin böyle bir konuya el atmalarına sebep oldu. Tabii bunun sonucunda da işte o Kürt Sorunu denilen sorun ortaya çıktı ve hâlâ kaşınmakta olan bir sorun olarak, onu bambaşka bir zemine oturtmak istediler. İşte isyanlar, bildiğiniz gibi isyanlar ortaya çıktı. O isyanlar Cumhuriyet'in davranışlarını şaşırttı, şiddete karşı şiddet oldu ve bugün hâlâ karşılaştığımız bir durumla uğraşmak zorundayız.

Lozan'ın En Büyük Dersi

Ben daha fazla uzatmadan burada keseyim, sonra sorularla zaten bunlar ayrıca deşilecektir. Fakat bana başlıca, yani özellikler olarak bunlar gözüktüyor. Bu arada belki onu unutmak büyük hata olabilirdi, Montrö'ye gelmek istiyorum. Montrö de Lozan'da bir ölçüde çözümü kolaylaştıran gelişmelerin sonucunda sağlanmıştı. Eğer Sovyetler Birliğiyle o başlangıçtaki yakınlaşma temelleri atılmış olmasaydı, Montrö'nün gerçekleştirilmesinde de, yani Lozan'da silahtan arındırılmış olarak kalan toprakların, yani İstanbul ve Çanakkale Boğazları'nın iki yanında da askerden arındırılmış, dolayısıyla Türki-

ye Cumhuriyeti'nin ya da Türkiye Devleti'nin kuvvetle koruyamayacağı bir arazi olmaktan çıkarılıp, uluslararası garanti altına alınmış bir çözüm Lozan'da az çok kabul edilmişti, büyük müzakerelere konu olan buydu. Çözülmemiş bir sorun olarak o kalmıştı, sonra Avrupa'daki bu Hitler, Mussolini tehlikelerinin ortaya çıkışından sonra, yine Sovyetler Birliği'nin de desteğiyle Montrö daha kolay çözüldü ve bugün hâlâ devam eden ve bizim ilişmekten korktuğumuz, çünkü imzacıları sadece Karadeniz ya da Ege sahili devletler değil, Japonya'ya kadar uzanan, yani Birinci Dünya Savaşı'na katılmış olan bütün devletlerin imzasını taşıyan bir şeydir. Onda da şu veya bu nedenle, yenileyelim demekten kaçınıyoruz, o da böyle bir ders.

Şunda zannediyorum tereddüt etmemiz gerekiyor. Lozan'ın en büyük dersi; orada yenik olarak oturmaktansa, biz de bir savaş kazandık diyerek oturulmuş olmasıdır. Çünkü İngilizlere göre onu Curzon her zaman ki küstahlığıyla açıkça İsmet Paşa'ya "siz unutupsunuz galiba, biz sizin yenildiğiniz bir savaşın barış antlaşmasını yapmak için toplandık" diyor. Hâlbuki İsmet Paşa "ben muzaffer olarak oraya geldim" diye düşünmekteydi. Kendisi öyle söylerdi, yani bir savaş kazanmış olarak gidiyorsun, öbürü hâlâ kendi kazandığı savaşın, yani 1918 Sevr'in etkisindedir. Bunu dinleme böyle davran dediler, o sayede de Lozan oldu.

Av. Hüseyin ÖZBEK - Mümtaz Soysal Hocamızın, günlük yazılarını gazetede okuyoruz. Orada son derece kısa cümlelerle ve birkaç paragrafta çok önemli bir konu nasıl özetlenebilir, nasıl vurucu bir biçimde tanımlanabilir, görüyoruz. Konuşmasında da burada genel bir panorama çizdi.

Ben ikinci değerli konuşmacımıza sözü vermeden önce bir vurgu yapmak istiyorum. Asırlık dedik, açış konuşmamızda, gerçekten birkaç yüzyıllık bir hesabın “Şark Meselesi’nin” emperyalizmin istediği biçimde neticelendiği düşünülen, “oh tamam, tereke geldi, tasfiye masası sonuçlandı, artık ballı börekler, en iyi yağlı parçalar bizim kısımetimize düştü” diye ağızlarını şapırdatanlar, gerçekten bir şok yaşadılar. “Pişmiş aşı su katma” tabiri tam bu konuyla örtüşmektedir. 10 Ağustos 1920 Sevr yerine, 9 Eylül 1922’de İzmir’e girmiş muzaffer orduların başarısını ve bir ulusun topyekûn, milletçe verilen bir savaşın başarısını arkaya almış bir İsmet Paşa’nın Lozan’da karşılıklarına dikilmesini hazmedemediler.

Yani böyle Anadolu’nun parselasyonu artık gerçekleşti, bu iş bitti, şu parça senin, bu parça benim derken, bir milletin dirilişi, çok büyük bir zafer kazanışı ve Avrupa’nın ortasında da kendileriyle çatır çatır pazarlığı hazmedemediler. Hocamın dediği gibi özellikle kapitülasyonlara gelince, ekonomik ayrıcalıklara gelince, Osmanlı da artık yarı sömürge durumuna düşmüş Osmanlı’daki ekonomik ayrıcalıkların, yeni Türkiye’de de, o zaman Cumhuriyet ilân edilmediği için, Türkiye Cumhuriyeti’nde demek belki hukuken eksiklik, doğru bir tanım olmaz, ama yeni Türkiye’de de devamını istediler.

Lozan'da asıl bütün büyük kavganın temel eksenini, bel kemiği burasıydı. Tamam, siz yeni bir devletsiniz, şu anda ülkenizdeki fiili işgalcileri de defettiniz kovdunuz, ama sizin rolünüz, bizim görmek istediğimiz yer, ekonomik anlamda bağımsız, siyasal anlamda bağımsız bir devlet değil. Ekonomik anlamda yine bize bağımlı, siyasal anlamda yine bizim telkinlerimizi dinleyen bir devlet olarak devam edin. Kavganın temeli buydu, Türkiye direndi, oradaki delegasyon direndi, kendilerine Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından verilen talimat buydu, belli maddeler vardı. Şunlar kesinlikle, bu talepler masaya geldiğinde orayı terk edeceksiniz, işte terk edildi, belli birkaç aylık bir boşluk oldu. Neticede sekiz aylık bir sürede, aslında yüz yılların hesabı görüldü.

Atatürk'de Nutuk'ta bunu der; "yüzyıllardır tasarlanan bir suikastın son bulduğu yer" demektedir. Tabii az önce belirttiğimiz gibi 2011 yılında artık Cumhuriyet simgelerinin, Cumhuriyet heykellerinin, Cumhuriyet kurucularının heykellerinin yerine, Cumhuriyet'le hesabı olanların, Cumhuriyet'e karşı silahlı direnişe geçmiş olan, Cumhuriyet'e karşı isyan sembollerinin, heykellerinin dikildiği bir Türkiye'de Lozan'ı tartışıyoruz, Lozan'ı konuşuyoruz. Cumhuriyet'le bir hesaplaşmanın, asırlık hesapların görüldüğü, asırlık suikastların defedildiği ve defterinin dürüldüğü bir yerden, Cumhuriyet'in defterinin dürülmeye çalışıldığı, bir rövanşın alınmaya çalışıldığı bir süreçte Lozan'ı tartışmak, değerlendirmek herhalde çok önemli. Şimdi ikinci konuşmacımız, **Prof. Dr. Mahir Aydın**.

Şimdi Mahir Hocamız, akademik unvanından kısaca bahsedeyim; İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü Yakınçağ Tarihi Anabilim Dalı Başkanı. Kendisi bu sunumunda iki hususa özellikle vurgu yapmak istediğini söyledi; biri, büyük taarruzdan, yani 26 Ağustos 1922 sonrası İzmir'e ulaşma ve Yunan ordusunun artıklarının da Anadolu'dan kovulması. Bu süreçte İzmir'den Lozan'a kadar ki o ara evre, bu aradaki yaşanan diplomatik süreç. Diğeri de, Atatürk'ün Lozan Antlaşması'nı değerlendiren Türkiye Büyük Millet Meclisi'ndeki konuşması, buradaki köşe taşları. Bunlara değirmek istediğini söyledi. Ben kendisine buyurun Sayın Hocam diyorum.

Prof. Dr. Mahir AYDIN

(İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü Yakınçağ Tarihi Anabilim Dalı Başkanı)

Teşekkür ederim Sayın Başkan, İstanbul Barosu'nun çok saygın ve seçkin üyeleri, değerli konuklar; hepinizi saygıyla selamlıyorum.

Lozan nedir diye sorulacak olsa, birçok şey söylenebilir. Lozan Türkiye'nin tapusudur deriz, Lozan Kurtuluş Savaşı'nın tacıdır deriz, çok şey deriz. Hatta Lozan Türk tarihinde en büyük politik başarıdır da deriz, enlerden ve ilklerden kaçan birisi olarak bunu rahatlıkla söyleyebilirim. Şöyle ki; nasıl ki bir yükseklik deniz seviyesine göre belirlenirse, politikaları da bir öncesi, bir sonrasına göre belirlemek gerekir. Bu anlamda Lozan, deyim yerindeyse hani "göçtü kervan, kaldık dağlar başında" geriye hiçbir şeyin kalmadığı bir ortamda, yere çakılmakta olan bir uçağın tekerlekleri değmeden tekrar yuvarkı çıkmasıdır Lozan ve Lozan bu anlamda Türkiye'dir. Türkiye bir altın posttur.

Geçen hafta başına yansıdı; böceklerimizi götürüyorlar, çiçeklerimizi götürmüşlerdi daha önceden. Bugün dünyanın lalesiyle en ünlü ülke de götürmüştü beş yüz yıl öncesinde. Burası eğer, Doğu Akdeniz, dünyanın en güzel coğrafyasıysa ve yeryüzünde karalar Kuzey Yarım küresinde, bunun Amerika'nın ortası çöl, Asya'nın ortası çölse, Güney Yarım kürenin Amerika'sı 3000 metre yüksekliğinde, Asya'nın Güneyi Muson nemiyile boğuluyorsa, insan beyninin en güzel yaşadığı yer, beyin kuşağı, yukarısında Sibiryaya soğuğu, aşağısında çöl sıcağı olan, Kars'tan İspanya'ya kadar olan coğrafyadır

ve bu coğrafya da Akdeniz'e, bu güzel denize inen dört tane yarımada varsa, üçü az ama biri Asya'dan bir kısarak başı gibi doğuya uzun ölçekte alır, Türkiye bir altın posttur.

Ulusal DNA

Bizim asıl sıkıntımız tarihe bakışımızla ilgili, hani Türkçemizin güzel deyişleri vardır "sevginin bir gözü kör, aşkın iki gözü" biz tarihi severiz, oysa sevdiğimiz bir şeyin alternatifi ya da karşıtı, beğenmeyi nefret etmektir, ama nasıl haftanın günlerinden bir kısmını ya da yılın aylarından bir kısmını çıkarmak olasılığı söz konusu olamayacağı gibi tarih olduğu gibi kabul edilir ve sonuçlar çıkarılır. Doğrular yinelensin, yanlışlar tekrarlanmasın diye. Bu anlamda tarih olayları -eski çocukluğumuzdan belki hâlâ var-satli maarif takvimi yaprakları gibi, bugün şu olacak, bugün şu olacak, o gelecek bu gidecek. Hayır, her şey kendi ortamında elimine edilir, birinci gelen sıraya girer.

Bu anlamda ben, hani duygusallık bağlamında üç D; en güçlü yönümüzü belirliyorum ulusal DNA'mızda duygusallık, dürüstlük, değişkenlik -uyum anlamında- ama en zayıf yönümüz de üç P; para, politika ve prensip. İşte Lozan, Türk tarihinin en büyük başarısıdır, politik başarısı. Bunu Atilla "sınırdan yaz" diyordu Bizans elçisine ya da Göktürk İmparatorluğu: "Biz Karadeniz'in nerede olduğunu biliyoruz" ama **Mustafa Kemal**'in o Tanzimat'la başlayan, meşrutiyetle gelen ve ekibi de meşrutiyetçi olduğu halde daha ilerisini, Cumhuriyet'i gören bir politik başarı olduğunu giriş sözlerimde belirterek, sizlere Mustafa Kemal Atatürk'ün Lozan'ın 23 Ağustos 1923'te olayı ile ilgili

pek literatüre girmeyen güzel söylevinden söz etmek istiyorum.

Biraz önce Mümtaz Soysal Hocam Lozan'da nasıl bir statüyle masaya oturduğumuza değindiler. Belki güzel bir rastlantı; Lozan'dan 23 yıl öncesindeki Avrupa'da Türk imajıyla sağda Lozan'ı imzasından sonra İsmet Paşa'nın görüntüsüyle konuya girmek istiyorum.

Mustafa Kemal, hem Kurtuluş Savaşı'nı özetleyecek, hem Lozan'ın ne anlama geldiğini vurgulayacak, hem de günümüze gönderme yapacaktır.

“Her koşulda tutsaklık veya ölümden birini seçme zorunluluğu karşısında bulunuyorduk. Özgürlük ve bağımsızlık için dünyada hiçbir ulusun karşı karşıya bulunmadığı zorluklara karşı koymak gerekiyordu. Öngörülü olanlar, bu durumun yenik bir devletin geleceğini belirlemenin sınırları dışına çıktığını gördü ve galip devletlerce Osmanlı'nın kesin çöküşüne karar verildiğini anlamakta zorlanmadılar.

İsyan Ateşleri

Ulusal Meclisi toplantı çağrısı bir zorunluluk haline geldi. 23 Nisan 1920'de birinci Büyük Millet Meclisi toplandı ve ulusun kendi yazgısına el koyduğunu bildirdi. Ulusal egemenlik değerlerini uygulamayı ilke edinen ve güçlü bir halk hükümetinin temellerini attı. Anadolu'da yeniden ulusal bir devletin kurulması, ulusumun yetkinliğini gösteren, övgüye değer bir uyanış eseri idi. Düşmanlarla birlikte padişah ve halife olan kişi bundan memnun olmadı. Sevr'i zorla kabul ettirmek için ortak önlemler aldılar. Anadolu'nun ulusal heyecanını bastırmak

için başvurmak entrika bırakmadılar. Bir yandan dini siyasete alet ederek, Anadolu savaşçıları için idam kararı aldılar, halkı çirkin fetvalarla direnişe çağırdılar.

Öbür yandan bazı soysuzların ceplerini doldurarak, güvenlik gücü veya hilafet ordusu adıyla üzerimize saldırdılar. Saf ve suçsuz halka birçok baskılar ve kandırmaca ile içeride isyan ateşleri yaktırdılar. Bugünkü parlak sonuca varmak kolay olmadı, çıkış noktasıyla varış yeri arasındaki mesafenin uzaklığına ve harcanan zamanın azlığına dikkat çekmek isterim.

Gerçek Sahip Ulus

Bu konuda yaşadıklarımızı hiç unutmayalım; çünkü bu bizim için yarınlardaki çalışmalarımızda büyük bir direnç kaynağıdır. Oysa her savaştan önce veya sonra barış için içtenlikle çalıştığımız halde, yaptığımız her başvuru ya reddedildi ya da aşağılandı. Dört yıllık çalışmadan sonra, son zaferimiz üzerine Mudanya Askeri Görüşmesi yapıldı. Bu görüşmeler sırasında rastladığımız zorluklar pek çoktur, ama ben bunu çok doğal buluyorum. Çünkü bu barış görüşmesinde ele alınan hesaplar dört yıllık değil, uzun bir dönemin kötü mirasıydı. Gerçekten Osmanlı İmparatorluğu en görkemli ve güçlü dönemlerinden beri, ulusun bağımsızlığı zararına o kadar çok şey feda etmişti ki, sonuçta kendisi yok oldu. Ondan sonra ülkenin gerçek sahibi olan ulus da hakkını ve varlığını kanıtlamak için büyük zorluklar karşısında kaldı.

Bugüne kadar kazandığımız başarılar bize ancak çağdaş uygarlığa doğru bir yol açmıştır yoksa çağdaş uygarlığa daha ulaştırmış değildir. Bize ve torunlarımıza düşen

görev, bu yol üzerinde durmaksızın ilerlemektir. Şurasını hatırdan çıkarmamalı ki, bu kadar özverinin sonucunu elimizden kaçırmamak ve geçen felaketlerin bir daha geri gelmesini olanaksız kılacak önlemler almak, bizim için her günün düşüncesi olmalıdır, ama şunu bilelim ki; bunun için kuru bir dikkat ve uyanık bir duruş ve iyi niyetli bir kıskançlık geçerli değildir. Hükümet olmak demek, ülkenin güvenliği, ulusun esenlik ve gönencini sağlamak demektir. Bütün ülkede kalıcı bir güvenliğin yansıması egemen olmalıdır. Ulus, geniş bir esenlik ve güvenlik içinde kaygısız bulunmalıdır.

Yeni Türkiye

Ülkemizin herhangi bir köşesinde halkın güvenliğine ve devletin birliğine saldıranlar, devletin bütün güçlerini karşısında bulmalıdırlar. Türkiye devletinin bağımsızlığı kutsaldır, o sonsuza değin güvencede ve korunmuş olmalıdır. Devletin bağımsızlığı, ulusun yaşamı, ülkenin tek koruyucusu kahraman ordumuzdur. Bu nedenle askeri kurumlarımızın özel titizlikle düzenlenmesi ve geliştirilmesi en önemli konulardandır. Bugün ulaştığımız barışın, bir sonsuz barış olacağına inanmak tam bir saflık olur. Bu o kadar önemli bir gerçektir ki, bir anlık dalgınlık tüm ulusun geleceğini tehlikeye atar. Hukuk, onur ve saygınlığımızı önem verdikçe, karşılıklı saygıda kesinlikle kusur etmeyeceğiz. Güçsüzlerin hakkında saygının eksik olduğunu veya hiç olmadığını çok acı deneyimlerle öğrendik. Onun için tüm olasılıkların bizden isteyeceği hazırlığı yapmakta, hiçbir zaman gecikemeyiz.

Bir an için ülke dediğimiz kutsal varlığa

genel bir gözle bakalım; onun yaşam adına, uygarlık adına, her değerden yoksun bir kara topraktan oluştuğunu görürüz. O kara toprak, altında zengin hazineler ve üstünde asil bir kahraman ulus yaşıyor. Bir işte biz bütün bu uzun ve dayanılması zor savaşları, bu kutsal ata mirasının özgür ve bağımsız sahibi olduğumuzu ve sonsuza dek sahibi olacağımızı kanıtlamak için yapmış bulunuyoruz. Bugün haklı bir biçimde övünebileceğimiz tüm bu başarıların sırrı, bir Türkiye devletinin yapısındadır. Türkiye devletinin dayandığı temeller, kendinden öncekilerden başkadır; çünkü yeni Türkiye devleti bir halk devletidir, halkın devletidir. Geçmişteki devletler ise şahıs devletiydi. Dünyanın belli başlı uluslarını tutsaklıktan kurtarıp, egemenliğe kavuşturan büyük düşünce akımları, eskimiz kurumlara ümit bağlayanların, çürümüş yöntemlere dayananların amansız düşmanıdır.

Avusturya, Almanya, Rusya ve hatta dünyanın en tutucu uygarlığı olan Çin İmparatorluğu bu büyük düşünce akımına karşı konulmaz darbesiyle, gözlerimiz önünde devrilmiştir. Bugün Türkiye devleti ve dünyada egemen olan büyük düşüncenin Türkiye'deki sonucudur. Dünyanın sosyal ve siyasal gereklerinden doğan ve binlerce yıllık Türk tarihinin en gelişmiş birikimi olan devletimiz, süreklilik ve kararlılığın tüm özellik ve koşullarını taşımaktadır.”

İstanbul'da İşgal Güçleri

Mustafa Kemal Atatürk'ün “Lozan Söylevi” bu.

Sayın Başkanım İzmir'den Mudanya'ya, daha doğrusu Lozan'a olan süreçte bir su-

numum daha var, zamanım müsaitse onu dile getirmek istiyorum.

Efendim İzmir, işte Kadife Kale her şey yolunda, güllük gülistanlık, hani mehter marşıyla geldik, İzmir marşıyla değil. Karşıda dünyanın son büyük usta politikacısı -tarihi çizgide söylüyorum- biri ilk usta Çin'dir, ikincisi Bizans, üçüncüsü, İngiltere'dir. Günümüzün yaşadığı sıkıntıları biraz da egemenlerin apolitik oluşundan kaynaklanmaktadır. -haddimi aşmak istemiyorum-

İsmet Paşa'nın Seçilmesi

İzmir'den Lozan'a giden süreç hiç kolay olmamıştır. Daha 2 Eylül'de Yunanistan İngiltere'ye diyecek ki "Türkiye ile görüşme için aracılık yapınız" İstanbul'daki işgal gücünden Ankara'ya, 2 gün sonra "Yunanistan ile görüşme yapınız" Mustafa Kemal Paşa'dan, İstanbul'daki işgal güçlerine bir gün sonra "Anadolu için görüşmeye gerek kalmamıştır. Mütareke ancak Trakya için söz konusu olabilir" 9 Eylül'de İngiliz, Fransız ve İtalyanların Çanakkale'ye askeri yığınak yapması, 12 Eylül İngiltere'nin Akdeniz Filosu Komutanı Brook, Mustafa Kemal Paşa'ya "İngiltere'ye karşı savaş durumunda mısınız?" Ertesi gün Mustafa Kemal "Her iki hükümet uygun koşullarda siyasal ilişki kurulabilir" 15 Eylül'de Lloyd George: "İstanbul'u ve boğazları Türklere karşı koruyalım." 18 Eylül itilaf devletlerinden Türk Hükümetine "İstanbul'a, boğazlara yaklaşmayın" -Büyük Taarruz kazanılmış hâlâ neyin peşindeler- 21 Eylül boğazların Türk gemilerine kapatılması, 22 Eylül Mustafa Kemal Paşa'dan Kazım Karabekir Paşa'ya "çok güçlü olmamıza karşın, siyasette de çok dikkatli ve ılımlı olma-

lıyız, sorunları diplomatik yoldan çözeceğiz” 23 Eylül itilaf devletlerinden Mustafa Kemal Paşa’ya “askeri harekâtı durdurunuz” Mustafa Kemal Paşa “Türk askerinin Çanakkale’deki tarafsız bölgeye girmesi” General Harrington İstanbul’daki işgal güçleri komutanı Mustafa Kemal Paşa’ya “askerinizi tarafsız bölgenin dışına çekin” aynı gün Mustafa Kemal Paşa “Ankara Hükümetiyle müttefikler arasında kararlaştırılmış bir tarafsız bölgeden haberim yoktur, biz kaçan yılanları izliyoruz” 27 Eylül Türk askeri Çanakkale’deki işgalcilerin tel örgüsü önündedir.

Aynı gün Kardinal Gaspa ile Mustafa Kemal Paşa’ya “Artık kan dökülmesin, barış yapınız” aynı gün yanıt: “Yunan ordusu çekilirken, her yeri yakıp yıkmıştır, şimdi aynı şeyi Trakya’da yapıyor. Vurguladığınız insancıl duyguyu, bugünkü duyguyu yaratanların vicdanında uyandırmanızı rica ederim” bir gün sonra Mustafa Kemal Paşa’dan General Harrington’a “Fransızlar ve İtalyanlar gibi Anadolu kıyılarındaki savaş gemilerinizi çekerseniz, biz de askerimizi tarafsız bölgeden çeker, yerel yönetim ve polis yapılanmasıyla yetiniriz” aynı gün Franklin Bulyo’nun bir savaş gemisiyle İzmir’e gelmesi, Mustafa Kemal Paşa’yla görüşmesi ve boğazlara yönelik askeri harekâtın durdurulması. Bir gün sonra ateşkes sözleşmesi için ...56.55 İsmet Paşanın Türk delegesi olarak belirlenmesi.

1950’de Londra’dan İstanbul’daki General Harrington’a “tarafsız bölgeye yaklaşanların öldürüleceğini Türklere bildirin” 2 Ekim Mustafa Kemal Paşa’nın Ankara’ya, İsmet Paşa’nın Mudanya’ya gidişi. Bir gün sonra İstanbul’daki işgal günü komutanla-

rı ve Franklin Bulyo'nun Mudanya'ya gelişi, ateşkes konferansının başlaması. 5 Ekim, İsmet Paşa'dan Harrington'a "önerimiz 6 Ekim, saat 14.30'a kadar kabul edilmezse, askeri yeniden başlayacaktır" Mustafa Kemal Paşadan İsmet Paşa'ya "Trakya'nın bize bırakılma tarihi belirsiz kalmaz" aynı gün Mustafa Kemal Paşa'dan Batı Cephesine "Trakya'nın bize bırakılması kabul edilmezse, 6-7 Ekim'de İstanbul üzerine yürüyünüz" aynı gün Türk askeri Şile'yi geçerek İstanbul'a doğru ilerliyor. 7 Ekim, İngiltere, Fransa, İtalya'dan Yunanistan'a "Doğu Trakya'yı boşaltın" 9 Ekim, Mudanya'daki Franklin Bulyo'dan Mustafa Kemal Paşa'ya "İngiltere yapabileceği özverinin hepsini yaptı" 10 Ekim, Mustafa Kemal Paşa'dan İsmet Paşa'ya "Ateşkes sözleşmesini imzalayın" aynı gün Franklin Bulyo'ya "Barış konferansı yakın zamanda olsun ve İzmir'de yapılsın. İzmir'de olursa ben de katılırım. Paris'te bu konuda girişimde bulunmanızı bekliyoruz."

Millet Meclisi'nde gizli oturum "ordu görevini yaptı, bundan sonraki isteklerimiz diplomatik yoldan sağlanacaktır" 11 Ekim, Mustafa Kemal Paşa'dan General Harrington'a "Barış için gösterilen çabanın başarıyla sonuçlanmasını, tüm insanlık adına ümit etmekteyim" 15 Ekim'de İsmet Paşa'dan Batı Cephesine "Trakya'nın boşaltılmasına bugün başlanıyor. Bu sonuç Anadolu'daki savaşlarımızın ilk siyasal başarısıdır" 17 Ekim Sadrazam Tevfik Paşa Mustafa Kemal Paşa'ya "Barış Konferansına İstanbul ve Ankara delegeleri birlikte katılsın" 18 Ekim, Mustafa Kemal Paşa'dan Sadrazama "Türkiye Büyük Millet Meclisi ordularının kazandığı kesin zafer sonucunda Barış Konferansı'na

yalnız Türkiye Büyük Millet Meclisi delegeleri katılabilir” ertesi gün gelişmeler üzerine İngiltere’de Lloyd George hükümeti iktidardan düşecektir.

Saltanatın Kaldırılması

26 Ekim’de Yusuf Kemal Bey ayrılacak ve İsmet Paşa Dışişleri Bakanı olacaktır. 27 Ekim’de itilaf devletlerinin, 13 Kasım’da Lozan’a Ankara ve İstanbul delegelerini Barış Konferansı’na çağıracaktır. Fakat bir hafta erteleyecek, bunu haber vermeyecekler, İsmet Paşa gidecek ve oradaki zamanı basınla değerlendirerek, âdeta Türkiye’nin kamuoyu propagandasını yapacaktır.

Aynı gün Mareşal Fevzi Çakmak’ın Genel Kurmay Başkanı’nın üzerinde kalmak koşuluyla Batı Cephesi Komutanı olması. Sadrazam Tevfik Paşa’dan Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığı’na “Lozan Barış Konferansına İstanbul ve Ankara delegelerinin birlikte katılması uygun olacaktır” 1 Kasım, Osmanlı İmparatorluğu’nun bittiği ve egemenlik hakkı Türk ulusuna ait olduğu için Saltanatın kaldırılması, 11 Kasım’da Ankara Hükümeti delegeleri Lozan’a gidecektir. 15 Kasım’da İsmet Paşa basın toplantısında “Türkiye’ye savaş halinde bulunan ülkelerle barış yapmaya geldik, tam bağımsızlıktan başka bir amacımız yoktur” ve 20 Kasım Lozan Barış Konferansı’nın başlamasıdır.

Av. Hüseyin ÖZBEK

Eskiler ismiyle müsemma derler, biz soyadıyla müsemma diyelim, Mahir Aydın Hocamız hakikaten bizi aydınlattı bu konuda. Askeri gücün, askeri anlamda fiziki gücün, diplomatik güce nasıl dönüştüğünü, diplomatik bir zafere nasıl dönüştüğünü, askeri

bir dehanın aynı zamanda nasıl bir diplomatik deha olduğunu bize çok çarpıcı bir panoramayla, kronolojiyle anlattı. Kendisine gerçekten teşekkür ediyoruz.

Şimdi Osmanlı'yı baştan, 1535'te kapitülasyonlarla başlayarak süreç içinde ekonomik olarak tanzim edenler, Osmanlı'da istedikleri ekonomik yapıyı oluşturanlar, tabii siyasi yapıyı da oluşturmuşlardır. Sizi ekonomik olarak tanzim edenler, siyaseten de tanzim ederler, siyasal olarak tanzim ederler, bu kaçınılmazdır. Sizi ekonomik ve siyasal olarak tanzim edenler, bunun hukukunu da yaratırlar ve size zorla dayatırlar. Bu sözüm ona çağdaş bir söylemle cilalanarak sunulabilir, insan hakları masalıyla makyajlanarak sunulabilir. Aslında ekonomik olarak ve siyasal olarak sizi tanzim edenler sömürlerini sürekli kılmak için size sivilleşme ve demokratikleşme masalıyla hukuk kelepçesi, hukuk prangası vurmak amacındadırlar. Günümüzle, Osmanlı'nın son zamanları bu anlamda da -dilimiz varmasa da- biraz örtüşmektedir. Günümüzde de Türkiye'yi ekonomik olarak tanzim ederler, sıranın hukuki tanzime geldiğini düşünmektedirler. İçine sürüklendiğimiz bu ekonomik yapıya, dayatıkları sömürge hukukuyla hukuk meşruyeti sağlayarak sömürü düzenini garantiye almak istemektedirler.

Şimdi bunun finali de herhalde Anayasa olacaktır. Sivil söylemle, anti darbeci söylemle sömürge ekonomisinin, sömürge hukuku gelecek herhalde, öyle görünüyor. Şimdi üçüncü konuşmacımız Süleyman Beyoğlu Hocamız.

Prof. Dr. Süleyman Beyoğlu Marmara

Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Anabilim Dalı Başkanı. Şimdi kendisi, Lozan'ın burada değişik boyutlarıyla değerlendirecek, muhakkak ki farklı boyutlara, daha önceki konuşmacılarımızdan daha farklı boyutlara değinecek Süleyman Beyoğlu Hocamız. Azınlıklar ve Lozan'da çözümlenemeyen sorunlar, avantajlar, dezavantajlar, bunlara vurgu yapacak. Buyurun Sayın Hocam.

Prof. Dr. Süleyman BEYOĞLU

(Marmara Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Anabilim Dalı Başkanı)

Teşekkür ederim Sayın Başkanım. Saygıdeğer dinleyiciler, Lozan, benden önce Mümtaz Hocam ve Mahir Bey konuştular, önemli konulara değindiler, bu bağlamda ben de Lozan'da ne kazandık, ne kaybettik, azınlık statüsü için bugün ne söylenebilir, azınlık meselesi ne önemdeydi, bu konuda birkaç söz söylemek istiyorum.

Şimdi azınlık meselesini 15.Yüzyıla kadar götürülenler var –ki, doğru- 15.Yüzyılın sonlarına doğru azınlık kavramının dinsel olarak ortaya çıktığı için. Üç türlü azınlık kabul ediliyor; dilsel, dinsel ve ırk azınlıkları kabul ediliyor, bir de şimdi etnik kültürel farklılıklar ve ekonomik farklılıkları da azınlık kavramında, yani yüzyıllar için genişliyor. Aslında kısaca tarifi; bir toplulukta dominant olmayan, baskın olmayan, hâkim unsur olmayan veya nüfusça az olan diyelim. Tabii bu ne kadar siyasal, iktisadi veya kültürel bir şeyi verir, o ayrı bir tartışma konusu, genişleyen bir kavram.

1876 Anayasası

Mümtaz Hocam önemli bir noktaya temas etmişti, ona en son geleceğim. Şimdi dolayısıyla Osmanlı'da peki bizim tarihi süreçte azınlık kavramı nasıl? Eski Türkler, Osmanlı'dan önceki Türk devletlerinde azınlık kavramına rastlamıyoruz. Osmanlı'da da enteresan, azınlık kavramı yok, İslam hukuku geçerli, azınlık kelimesi de yok hatta onu da söylemek lazım. İki statü var; Müslüman, gayrimüslim statüsü, yani zımni statüsü var hukuken. Zımni statü; Müslüman'dan

birazcık, bir kompartman belki de, bir merdiven aşağı gibi algılanabilir. Bugünkü anladığımız manada bir eşit statü yok, ama Tanzimat süreci, Tanzimat Fermanı süreci, Islahat Fermanı süreci ve 1876 Anayasası'yla beraber bu süreç yavaş yavaş eşitleme yönünde gayrimüslim müslüman farkını ortadan kaldıran bir seküler hukuka doğru veya laik hukuka doğru bir gidiş var. Dolayısıyla azınlık kavramı da ortaya çıkıyor. İşte 1774 Küçük Kaynarca Antlaşması belki önemli bir süreç; çünkü Ruslara bu anlaşmayla Ortodokslar'ın hamiliği, yani Osmanlı Ortodokslarının içişleriyle ilgilenme hakkı verilirken, Osmanlı padişahının, halife padişahının da aynı zamanda Rusya Müslümanlarının halifesi olduğu ve onların dini ihtiyaçlarıyla ilgilenebileceği konusunda bir uluslararası metne bu bağlamda bir farklı bir statü giriyor.

Asli Türk Unsuru

Hemen Lozan'a geleyim hızlı bir şekilde, 76 Anayasası ve eşitlemek kavramından sonra. "Ekalliyet" kelimesi girmeye başlıyor literatürümüze, Ekalliyet azlık demek, kılletten geliyor azlık manasında, az olan, bir toplulukta az olan demek. Şimdi peki acaba daha önce bu azınlıklar konusunda Mustafa Kemal Paşa'nın bir öngörüsü, bir düşüncesi var mı? Benim yazdığım bir makalede taramıştım Mustafa Kemal Paşa'nın bütün konuşmalarını, birkaç tespit yaptım, onlardan bahsederek, sonra Lozan'daki azınlık problemiyle ve bugüne getirerek konuşmamı bitirmek istiyorum.

Atatürk'ün 1908'den itibaren, 1907'den itibaren daha yüzbaşıyken, azınlık kavra-

mıyla -veya gayrimüslimler kavramıyla diyelim daha doğrusu- ilgilendiğini görüyoruz ki, Osmanlı Devleti'nde Müslüman olmayanların, devlete zarar vermekte olduğunu ve yük olduğunu, bu yararı olmayan hoşnutsuz azınlıkların da kendi kaderlerini tayin hakkının mümkün olduğunu, Türklerin çoğunlukla yaşadığı sınırlara –bir Macar Türkologu da söylüyor bunu, Ali Fuat Cebesoy'un sınıf arkadaşında da var- milli sınırlarda bir devletin oluşması, asli Türk unsuruna dayanan bir devletin oluşması gerektiği konusunda genç bir subayken fikirleri oluşmuş. Bu bakımdan milli sınırlar içinde kalan, gayrimüslimlerin de milli sınırlar içinde olabileceği, ama asıl olanın, asli unsurun Müslüman Türklerle olacağı bir devleti yavaş yavaş tasavvur ettiğini, hatta seslendirdiğini görüyoruz.

Devlet yapısının baskın unsurunun Türk Milleti'ne dayanması, Müslümanlara dayanması gerektiğini söylüyor. Buradaki Türklük kavramı tabii Müslüman manasında daha çok kullanılıyor bu yıllarda, bunu da söylemek lazım. Müslüman olmayanların, Müslümanlardan farklı ve fazla bir ayrıcalık verilmesini, bir imtiyaz verilmesi, kapitülasyon verilmesi, bir ayrıcalığa sahip olmasını kesinlikle kabul etmiyor Mustafa Kemal Paşa. Diyor ki; -bunlar tamamen kendi söylev ve demeçlerinden, uygulamalarından çıkarılmış sonuçlardır- “ne sebeple olursa olsun, herhangi bir imtiyaz verilemez hukuken” diyor.

Çoğunluğun Azınlığa Feda Edilmemesi

Özellikle tarihte sıkça görüldüğü gibi gayrimüslimler, yabancı müdahalesinden uzak

durmalı, verilmek ve verilmek istenen ayrıcalıklar, imtiyazlar nedeniyle devletin bağımsızlığı ve egemenliğinin tehlikeye düşmesi gerektiğini düşünüyor. Bu sebeple bir müdahale kapısının açılmaması gerektiğini söylüyor. Devletin asli unsurunun –Osmanlı İmparatorluğu’ndan bahsediyor- Türklerin de kendi bağımsızlıklarını hedeflemesi gerektiğini, Osmanlıcılık fikrinin beraber yaşama sürecinin artık pek geçerli olmadığını düşünüyor Mustafa Kemal. Vatanın herhangi bir parçasındaki çoğunluğun, azınlığa feda edilmemesi gerektiğini söylüyor. Yani “çoğunluğu azınlığa feda etmemek gereklidir” diyor Mustafa Kemal. Dolayısıyla ne azınlık çoğunluğun hakkını, ne de çoğunluk azınlığın hakkını çiğnemelidir diyor –ki, bugün herhalde modern hukuk anlayışında önemli bir geliştirdiği süreç- Diğer devletlerle ilişkilerde azınlıklar konusunda karşılıklılık esasına, prensibine dikkat edilmelidir, mütekabiliyet diyor Atatürk. Hocam demin değindi, mütekabiliyet ben de karşılıklılık esasına göre davranayım diye bir örnek verdi kendi tecrübelerinden. Onun için Atatürk’te “mütekabiliyet prensibine dayanmalıdır, yani diğer devletlerle ilişkilerde gayrimüslimler, azınlıklar konusunda karşılıklılık esası olmalıdır” diyor.

Azınlıklara Bakış

Mustafa Kemal aynı sınırlar içinde yaşayan vatandaşların, aynı hak ve hürriyetlere sahip olmasının, yani kanun önünde eşitliğinin mutlaka olmazsa olmaz koşullardan biri olduğunu söylüyor ve azınlığın hiçbir zaman farklılığın bir devletin aleyhine kullanılmaması gerektiğini ve buna izin verilme-

mesi gerektiğini özellikle vurguluyor. Daha hızlı, hepsini söyleyemeyeceğim belki, Milliyet anlayışında peki ayrımcı mı? Peki potansiyel bir tehlike mi görüyor azınlığı? Hayır görmüyor, ama azınlıkları potansiyel bir tehlike görmemekle beraber, tarihte tehlike olabilecek zamanlar olacağını düşünerek, onlara karşı tedbiri de elden bırakmamak gerektiğini de ihtar ediyor, azınlıklara karşı kendi uygulamalarında da kitlesel, zorlayıcı bir harekette bulunmuyor ve onları Türkiye dışındaki Türkler için de bir teminat olarak düşünüyor. Yani başka devletlerdeki Müslüman veya Türklere karşı da bir teminat olarak görüyor. Bu sebeple bir azınlık düşmanı gibi algılamanın da, doğru olmadığını düşünüyor Atatürk.

Misak-1 Milli Anlayışı

Milliyet anlayışında aynı Atatürk, topraklar üzerinde yaşayan, beraber yaşamak arzusunda bulunan, ortak tarih ve aynı hukuka tabi olma olgularını ve dili ön plâna çıkaran bir anlayışa sahip, kültür tabi önemli. Atatürk dil, ırk ve din yönünden ortaklığı yeterli saymıyor milliyetlerin oluşması için. Irk anlayışı da biyolojik anlamdan çok -ırktan bahsettiğim hukukiye diye, yine misak-1 milli metninde geçen- köken, temel ve bir unsurun ifadesi için kullanıldığını söylüyor ve Atatürk'ün laiklik anlayışı da yine devlet hayatının dünyevi kurallarla idaresini değil, aynı zamanda toplum hayatında da hukuk alanındaki farklılıkları ortadan kaldırmayı amaçlıyor. Yani herkese ayrı bir hukuk değil -Osmanlı'da olduğu gibi- tek hukuk herkese eşit olarak uygulanmalıdır.

Şimdi acaba bunu söylemden icraya geçir-

miş mi? İşte Lozan'a giden heyet, demin Mahir Bey de bahsetti. Lozan'a giden heyete verilen 14 maddelik bir talimat var. Şurada fotokopisini de getirdim, İçişleri Bakanlığı bunu yayınladı, daha önce biz İngiliz belgelerinden bu talimatı biliyorduk, 14 maddelik bir talimat. Bu talimatın azınlıklarla ilgili söylediği hususlar, yani Lozan'da neye dikkat edilmesi lazım, heyet vekillerinin, yani Bakanlar Kurulu'nun hazırladığı talimat. Biliyorsunuz Misaki Millî'mizde de "azınlıklara, yani gayrimüslimlere, ekalliyetlere sosyal dengemizi, siyasi dengemizi bozacak haklar verilemez" diyor. Dolayısıyla Misaki Millî'ye uygun olması lazım söylenenin. "Şark hududu" diyor, yani Doğu hududumuz Ermeni yurdu diyor parantez içinde, "mevzubahis olursa derhal Lozan görüşmelerini, barış görüşmelerini kesin" diyor. Yani Anadolu'da Misaki Millî sınırları içinde başka bir devlete müsaade, başka bir toplumun ayrıcalığına müsaade edemeyiz" diyor. Lord Curzon'un bütün ısrarlarına rağmen, hatta İsmet Paşa'nın biliyorsunuz "İngiltere üzerinde güneş batmayan imparatorluk, çok büyük toprakları var. Eğer Ermenileri çok seviyorsanız, siz buyurun, bu güneş batmayan imparatorluğundan bir yer verin diyor Ermenilere" diyor.

Olmazsa Olmazlar

Dolayısıyla Ermeni yurdu mevzubahis olamaz, olursa derhal mütarekeyi kesin diyor heyet. Bu azınlıklar açısından belki önemli bir şey. Üç tane olmazsa olmaz var, bu 14 maddede, yani mutlaka gerçekleştirilmesi gereken üç tane husus var, Lozan'da mutlaka başarılması gereken, bir tanesi bu "Başka bir millet tanımıyor" Misaki Millî

için çok önemli, bir millet, tek millet, üniter yapı dediğimiz şey. İkinci belki önemli konu; kapitülasyonlar konusu, yani ayrıcalıklar konusu. “Kapitülasyonlar kesinlikle kabul edilemez, siyasi, adli, ticari, her manada kapitülasyonlar kabul edilemez, edilirse yani ısrar edilirse derhal müzakere sona erer ve Lozan terk edilir” diyor, bu çok önemli.

Ekalliyetler için 9. maddede şunu söylüyor, azınlıklar için “Ekalliyetlerde esas, -Atatürk’ün anladığı ekalliyet gayrimüslimlerdir, onu da söyleyelim tekrar- mübadeledir” yani karşılıklı değişimdir. İsteyen bizimle beraber yaşar, istemeyen ilgili devletlerle değişebilir, işte Yunanistan örneğinde olduğu gibi. Azınlıklar için belki önemli üçüncü olmazsa olmazımız, Lozan’da giderken mutlaka olması gereken, bir bağımsız devlette mutlaka olması gereken; ordu ve donanmaya bir sayısal kısıtlama getirilemez. Hava Kuvvetleri o zaman henüz Kara Kuvvetleri’ne bağlı olduğu için onu saymıyor ama Deniz Kuvvetini ve Kara Kuvvetini sayıyor “ordu ve donanmaya tahdit olamaz, sınırlama olamaz” Sevr’de biliyorsunuz Osmanlı İmparatorluğu’nun besleyebileceği 10 Ağustos’taki asker sayısı 50.700, bakın çok enteresan. Evet, o da jandarma, yani muharip güç değil, 13 tane gambotunuz olabilir, yani küçük sahil güvenlik gemileriniz olabilir, uçaklarınız filan mümkün olamaz, savaş gemileriniz mümkün olamaz, muharip gücünüz mümkün olamaz, jandarma kuvveti bu söylediği. Almanlara da Versay’la 45.000 izin vermişler, bize biraz daha jest yapmışlar herhalde, en son herhalde imzaladıkları için bize 50.700, 700’ü de padişahın muhafızı.

Kendi Kaderini Tayin Hakkı

Bu bakın “ordu ve donanmaya tahdit getirilemez” diyor, getirilirse müzakere tekrar ve getirilmedi, bakın bu üç tane hususta önemli Lozan’da başarılmıştır onu söylemek lazım. Kapitülasyonlar kaldırılmıştır, en büyük mücadele verilmiştir, bunun için müzakere kesilmiştir, görüşmeler kesilmiştir. Ermeni yurdu söz konusu edilememiştir, ne Kürt muhtariyeti, Kürdistan’ın muhtariyeti meselesi, Kürtlerin muhtariyeti ve Ermeni yurdu konusu görüşülememiştir ve İngilizler vazgeçmişlerdir bundan, ihtilaf devletleri. Şimdi bizim açımızdan belki önemli başka maddeleri de var, “müessesat-ı Ecnebiye” yani yabancı müesseseler, yabancı kurumlar Türkiye’deki, bakın çok enteresan “kanunlarımıza tabi olacaktır” diyor. Yani ben işte Türkiye Cumhuriyeti kanunlarını tanımam, Türkiye Büyük Millet Meclisi’nin kanunlarını tanımam –daha Cumhuriyet ilan edilmesi- Osmanlı da olduğu gibi, adli kapitülasyonlardan istifade ederim gibi bir anlayışın mümkün olmadığını, bağımsız bir devlette, egemen bir devlette böyle bir şeyin mümkün olmadığını özellikle söylüyor. Yani bir yabancı müessese Türk kanunlarına göre işlem görecektir Türkiye’de diyor, bu çok önemli. “Bizden ayrılan devletler, memleketleri için Misaki Millî’nin maddeyi muhafazası geçerlidir” yani Misaki Millî, bizden ayrılanları da bakın düşünüyoruz biz. Müslüman olan veya Müslüman olmayan, diyoruz ki; onlar da kendi kaderlerini kendi tayin etsinler, yani ne yapsınlar? Halk oylamasına, plebisite gitsinler, eğer kendi kaderlerini tayin etmek istiyorlarsa bu geçerli olmuyor.

Rıza Nur'un Anıları

Azınlıklar açısından belki önemli, “cemaat ve evkafı İslami hukuku muhayedatı sabıkaya tefiyken temin olunacaktır” yani diyoruz ki; azınlıkların cemaatlerine, şimdiye kadar ki müesseslerine de dokunmayacağız, sadece bizim kanunlarımıza uymak şartıyla faaliyetlerine devam edebileceklerdir, ama burada da mütekabiliyet esastır. Yani başka devletlerdeki Müslümanların, Türklerin hukukuna riayete de bakacağız diyor.

Evet şimdi bu bağlamda, belki azınlıklar için, azınlıklarla ilgili hangi maddeler var Lozan’da? 37. ve 45.maddeler, yani 143. maddenin bakın bir anlaşmada ne kadar madde çoksa o kadar çok bağlayıcı oluyor, 403 madde Sevr, 10 Ağustos’taki Sevr 433 madde. Tuzla ilgili madde var, ben makale yazdım. Tuz, Sevr’de tuzla ilgili madde var biliyor musunuz? İzmir Çamaltı tuzlarının kimin tarafından işletileceği hakkında 81.madde. Bakın ne kadar belirlemişler, kategorize etmişler bizi Sezen Aksu’nun deyimiyile, ama Lozan 143 madde ve 37. ve 45.maddeler azınlık haklarını düzenliyor. Azınlık olarak Lozan neyi kabul ediyor? Sadece buradaki gayrimüslimleri. Fakat Lozan’da başka teklifler oluyor, bakın alt komisyonlar en önemli mesele azınlık meselesi tartışılıyor, yabancılar ve azınlık meselesi tartışılıyor.

Dinsel Azınlıklar

Bu konuda Dr. Rıza Nur hatıralarında diyor ki “bize şöyle bir teklifte bulundular” ikinci önemli delege olarak hani katılan sıhiye vekili o zaman. Diyor ki; dediler ki “dinsel azınlık” dedim ki diyor “ne yapıyorsunuz,

bu sizin uyguladığınız bir sistem mi Batıda? Dinsel azınlık olursa Türkiye’de birçok dil konuşuluyor, biz bir imparatorluk bakiyesiyiz, öyleyle aynı etnik gruptan, aynı ırktan olanlar dahi paramparça olur, yüzlerce parçaya bölersiniz bizi, böyle bir şey olabilir mi, siz kendiniz de uyguluyor musunuz böyle bir şeyi, nasıl teklif edersiniz bize?” “Dinsel azınlık” bakın dinsel azınlıktan kastı şu; mezhepler dâhil olmak üzere, Alevilerle, Sünniler dahil olmak üzere, bütün mezheplerin ayrılması, ayrı mezhepler, Hıristiyan mezhepleri de dahil olmak üzere, Musevi mezhepleri de dahil olmak üzere ayrı bir dinsel azınlık kavramı teklif ediyorlar. Diyor ki biz bunları azınlık sayamayız. Hatta “vücuduma çivi batırıldı zannettim” diyor Rıza Nur, bunları teklif ettiklerinde. “Siz niye uymuyorsunuz dedim, Fransız temsilciye, siz de uyun onlara o zaman diye konuştum” diyor.

“Bizim etnik, yani ırksal azınlığı da kabul etmemiz mümkün değil” diyor. “Bizim kabul edeceğimiz tek şey, gayrimüslimler eğer bizimle yaşamak istemiyorlarsa, biz onların haklarını, geçmişten getirdiği kazanımlarını muhafaza ederiz, onların Türkiye Cumhuriyeti kanunlarına tabi olmak şartıyla, hatta Milletler Cemiyeti’nin o zamanki gözetiminde bu haklarını koruruz, bunu taahhüt edebiliriz, ama sadece gayrimüslimler Türkiye’de azınlık olabilir” diyor ki, biliyorsunuz Lozan’da da 37. ve 45. maddeler arasındaki azınlık haklarını düzenleyen anlaşma, sadece gayrimüslimlere azınlık hakkı veriyor. Genel bir af ilân ediyor aynı zamanda, bütün azınlıklar isterlerse kaybettikleri, Osmanlı İmparatorluğu vatandaşlığını -131.madde- veya sadece gayrimüslimler

değil Müslümanlar için de öyle, isterlerse Türkiye'ye 2 yıl içinde müracaatları halinde, Türkiye devleti, Türkiye Büyük Millet Meclisi vatandaşı olabilecekler, eğer kayba uğradıysa, emlakini de geri almak şartıyla. Bu da önemli azınlıklar anlayışı açısından.

Yeni Azınlıklar Yaratmak

Peki bu azınlıklar konusunda; azınlıklar gazetelerini çıkarabilir, isterlerse Kiliselerinde, Havralarında evlenebilirler, -Medeni Kanun'un kabulünden sonra kendileri feragat etmişlerdir biliyorsunuz kanuna uyma-gazetelerini çıkarabilirler, kendi dillerinde eğitim yapabilirler, azınlıkların daha önce kazandığı hakları Lozan tanımıştır ve Türkiye Cumhuriyeti de tanımıştır ve bunları geçmişte, Birinci Dünya Savaşı'ndan İkinci Dünya Savaşı'na kadar olan süreçte cemiyeti akvamında isterse gözetim altında olacağını söylemiş.

Peki ne çözdük, neyi çözemedik? Peki bu Müslüman azınlık olabilir mi? Hani bugün Güneydoğu -Hocam çok iyi değindi- Kürtler veya başka bir etnik grup, Çerkezler, Müslümanlar arasında bir azınlık kabul edilebilir mi? Bu Cumhuriyet'in temel felsefesine, kuruluş felsefesine aykırı bir anlayıştır, onu da söylemek lazım. Çünkü bakın Güneydoğu sorunu dediğimiz "Kürt Sorunu'nda da önce birtakım azınlık talepleri vardı, sonra azınlığın pek iyi bir şey olmadığını anladılar ve şimdi azınlık değil, ortak kuruculuk talebi geliyor. Şimdi Lozan sadece gayrimüslim vatandaşlarımızı azınlık hakkı vermiştir, onun dışında Müslüman hiç kimseyi tefrik etmemiştir, ayırmamıştır ki, gayrimüslim vatandaşlarımız da Türkiye Cumhuriyeti kanunla-

rına uymak şartıyla bu statüyü elde etmişlerdir.

Bu bakımdan Güneydoğu sorunu bağlamında, yeni azınlıklar yaratmak, yeni birtakım veya arzular ve istekler, talepler. Sevr antlaşmasıyla arzu edilen muhtariyet, bakın ne kadar 100 yıl geçmeden aradan ne kadar birbirine benzeyen talepler var. Özerklik talepleri, muhtariyet, Sevr'de vardı, ama bakın 21 Anayasası bu manada iddia edildiği gibi hiç kimseye azınlık hakkı filan vermiyor, muhtariyet de vermiyor. 11.maddesi, 21 Anayasasının Teşkilatı Esasiye Kanununun 11.maddesi; her vilayette, bakın her vilayet, kaç vilayet varsa "Türkiye'de sağlık, eğitim ve mali işlerde muhtaru" diyor, 24 Anayasası'nda kaldırıyor zaten onları, ama 24 Anayasası'nda hiç yok.

Dolayısıyla Türkiye'de yeni Müslüman azınlıklar yaratmak Lozan'a aykırı. Lozan bakın en eski yürürlükte olan antlaşma. Birinci Dünya Savaşı'nı bitiren dört antlaşma da bitti. St Germain'den, Versay'dan, Triyanon'dan bahsetmek mümkün değil. İkinci Dünya Savaşı'nda dünya yeniden yapılandı.

Lozan'ın Önemi

Zamanım kalmadı herhalde ama çözülmeyen problemleri söyleyemeyeceğim. Dolayısıyla Lozan Türkiye Cumhuriyeti'nin egemenlik belgesi, Türkiye Cumhuriyeti'nin gerçekten tapusu, Türkiye Cumhuriyeti'nin sınırlarını ve bugünkü vatandaşlık yapısını benimseyen bir antlaşma. Dolayısıyla Lozan'ı delmek, Lozan'ı çiğnemek, şimdi söyle bir iddia var; siz Türkler Lozan'ı deldiniz, neyle deldiniz? Hatay meselesini çözdünüz, özellikle Montrö'yle -Yunanlıların iddiası- di-

yorlar ki “Montrö’yü yaptınız, zaten Lozan’ı siz deldiniz” Biz egemenliğimize aykırı, biliyorsunuz boğazlar meselesinin çözülmesi, Çanakkale ve İstanbul Boğazı’nın özellikle askerden arındırılmış olması meselesini Montrö’yle çözdük 20 Temmuzda. Bu bizim uluslararası konjonktürden istifade ederek ve haklı gerekçelerle “zaman değişmiştir, şartlar değişmiştir” gerekçesini kullanarak, Atatürk zamanında önemli başarılarımızdan biri. Birtakım Türkiye’nin egemenliğini zedeleyici kararları kaldırdık, dolayısıyla Lozan bugün geçmişte, 23’te olduğu gibi kabul edildi gibi Türkiye Cumhuriyeti’ni koruyan, kollayan ve değiştirilmesinin bizim lehimize olmayacağı, -şimdi Kanal projesi sebebiyle de çok tartışılıyor ama oraya girmeyeceğim, çünkü zamanım kalmadı- yani ne Montrö’nün değişmesi, ne de Lozan’ın değişmesi bizim lehimize, Türkiye’nin lehine bir sonuç getirmez kanaatimce.

Av. Hüseyin ÖZBEK - Evet Süleyman Hocam azınlıklar konusunun, bu konudaki ilgili maddeleri çok dikkat çekici bir biçimde yorumladı. Çözülemeyen sorunlara değinmeyelim dedi ve çözülemediğine göre biz de çözemeyiz bu panel süresi içinde, çok teşekkür ediyoruz.

Şimdi Prof. Dr. Engin Berber, Engin Hocamız daha önceden de bizim mübadele etkinliğimizde, Lozan etkinliğimizde geldi buraya, tebliğler sundu, bunlar kitaba dönüştü, kendisine huzurlarınızda teşekkür etmek istiyoruz. İzmir’den, çok önemli işleri olmasına rağmen bizim İstanbul Barosu’nun tabii ki ricasını kırmadı geldi, bugün de muhakkak ki çok dikkat çekici bir sunum yapacaktır.

Ege Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü Siyasi Tarih Anabilim Dalı Başkanı. Bir de tabii hem Ege’de görev yapmanın, Ege Üniversitesi’nde, orada bir bilim yuvasında görev yapmanın yanında, Ege’nin 19.Yüzyıl Ege Bölgesi’nin Aydın Vilayetinin böyle siyasi tarihini, demografik yapısını, oradaki iktisadi hayatı da anlatan çok önemli eserlere imza attı Engin Hocamız. Bu arada bir başka şapkasından da bahsedelim, anabilim dalı olmanın dışında, Ege’deki çok önemli yeni kurulan bir müzenin, ileride muhakkak ki bu medyada da yer alacaktır, oranın kurucu müdürlüğünü de yürütmekte.

Prof. Dr. Engin BERBER

(Ege Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü Siyasi Tarih Anabilim Dalı Başkanı)

Benden önceki değerli konuşmacıların değinmedikleri, Lozan'ın Trakya boyutuyla ilgili bazı bilgileri sizlerle paylaşmak istiyorum. Esasen üzerinde durmak istediğim konu; Ankara Hükümeti'nin Lozan müzakerelerinde Trakya'yla ilgili olarak izlediği politikanın ne olduğu.

Ekim 1912

Konuyu açıklarken, birbirini tamamlayan üç basamakta süreci götürmek istiyorum. Bunlardan ilki, Trakya dediğimizde coğrafi anlamda ne anladığımız. Tabii tarihsel bir arka plân var, Trakya sözcüğünde, önce bunu açıklayarak başlayacağım. Daha sonra Lozan müzakereleri öncesinde Trakya'da yaşanan gelişmelerden söz edeceğim. "Trakya" konulu hızlı bir tarih turu atacağız. Son olarak da, müzakereler sürecinde Trakya'yla ilgili olup bitenler, özellikle tarafların Türk ve Yunan tarafının yaklaşımları üzerinde duracağım.

Değerli dinleyenler, biz Trakya dediğimizde genellikle şöyle bir coğrafyayı anlarız; Roma döneminden beri değişmeyen bir coğrafya bu. Kuzey'de Balkan Sıradağları, Doğu'da İstanbul Boğazı, Güney'de Çanak-kale Boğazı, Marmara Denizi, Ege Denizi ve Yunanistan kütlesi, en Batı'da da Mesta, bizim Karasu dediğimiz nehir. Bu sözünü ettiğim yerlerin içinde kalan bölgeye Roma devrinden beri kabaca "Trakya" ismi verilir.

Tanzimat döneminde Osmanlı Devleti'nin gerçekleştirdiği bir dizi mülki düzenleme var. O düzenlemeler sonucu, az önce ta-

nımladığım bölge Edirne Vilayeti'nin aşağı yukarı sınırları içinde kalmıştır. Berlin Konferansı sırasında Balkan Sıradağlarının Güneyinde, Doğu Rumeli dediğimiz bir vilayet oluşturulmuş, siyasi ve askeri bağlamda Osmanlı Devleti'ne bağlanmıştır burası, fakat 1885'te Bulgaristan Doğu Rumeli'yi ilhak edince, Trakya'nın bütünlüğü bozulmuştur, ama aynı zamanda coğrafi anlamda Trakya daralmıştır.

Balkan Savaşları

Bizim için burada önemli olan, bu gelişmeyle ilgili önemli olan; Trakya'nın en doğal savunma hatlarından biri olan Balkan Sıradağlarının Osmanlı Devleti'nin elinden çıkmasıdır. Bölgeleri, ülkeleri koruyan doğal savunma hatları var, bu bağlamda Balkan Sıradağları hem İstanbul, hem Çanakkale Boğazı'nın ve de Anadolu'nun kilidi gibidir. 1912 Ekim'inde Balkan Savaşı var malum, bu savaş Meriç Nehri'nin ikiye ayırdığı Trakya'nın Batı kısmını bir daha hiç dönmemek üzere Türkiye'nin elinden çıkarır. Bulgar ordusu İstanbul önlerine kadar gelir, biliyorsunuz Çatalca'ya dayanır. Şimdi burada bir tespit yapmamız lazım, şu anda Türkiye'nin sınırını oluşturan Meriç Nehrinin aslında İstanbul'un, boğazların ve de Anadolu'nun güvenliği açısından pek bir anlamının kalmadığı ortaya çıkar.

Ancak Osmanlı Devleti'nin bu tespitle bağdaşmayan birtakım tasarruflarda bulunduğunu görüyoruz. Hatta Cemal Paşa anılarında, Osmanlı Devleti hariciyesinin verdiği bir notadan hareketle, hariciyeyi eleştiriyor. Diyor ki; işte o notanın hatalı olduğunu söylüyor, "Edirne'nin" diyor "geri alınması kâfi

değildi, Meriç Nehri Türk kalmalı, Edirne'nin Adalar Denizi'ne –yani Ege Denizi'ne- tabii bir çıkışı olan Dedeağaç bizim olmalıydı. Edirne'nin savunmasını temin edebilmek için ise Dinetoka, Sofulu havalisinin bizim tarafımızda kalması gerekirdi. Bilhassa Gü-mülcine, İskece ve havalisinin yüzde 85'i İslam ahalisiyle meskûn olduğu, yerleşik olduğu göz önünde tutulacak olursa, bunların geri alınması imkânını temine çalışmak çok lüzumlu bir vazifeydi” diyor. Yani Meriç'in, Cemal Paşa bir asker, doğru bakması gayet anlaşılır, Meriç Nehri'nin aslında Türkiye'nin güvenliği açısından yeterli olmadığını, anılarına koyduğu bu paragrafla da vurgulamış oluyor.

Sofya Antlaşması

İkinci Balkan Savaşı'ndan Osmanlı Devleti, Meriç'in Batısında küçük ama son derece önemli bir toprak parçasını kaybederek çıktı. Dimetoka, Kuleli Burgaz, Karaağaç –şimdi Türkiye'nin elinde olan- ve Viran-tekke Osmanlı devletinin elinde kaldı. Tabii Batı Trakya'da ittihatçılar aslında Türk egemenliğini, Osmanlı egemenliğini yeniden kurmak istiyorlar, çok örnek verebiliriz bu cümleyi destekleyen. Örneğin Enver Paşa, 4 Ağustos 1914'te Harbiye Nazırı olarak Rus Askeri Ataşesi Leontiyev'le görüşürken, diyor ki “Balkan devletleriyle birlikte, eğer Avusturya Macaristan'a saldırırsa, Osmanlı Devleti'ne Ege adalarıyla Batı Trakya verilmelidir” Enver Paşa'nın bu konuşmayı yaptığı günün akşamı, Sadrazam Sait Halim Paşa'nın evinde bir toplantı yapılıyor, Alman Büyükelçisi'nden –İstanbul'daki-Osmanlı sınırının Rumeli'de Türklerin yaşadığı yerlere kadar uzatılmasının talep edilmesi

kararlaştırılıyor. Bu isteniyor gerçekten, Sefir, Büyükelçi, Osmanlı Devleti'ne yardımcı olacağına dair mektupla söz veriyor, bir mektup göndererek söz veriyor.

Doğu Trakya İşgali

Fakat daha sonra Osmanlı yetkililerinin yaptıkları, aslında Batı Trakya'da Türk egemenliğinin kurulması isteğiyle bağdaşır adımlar değil, ilginç adımlar var. Örneğin Adalar meselesi konusu konuşulmak için Talat Bey, Meclisi Mebusan Reisi Halil Bey-Menteşe soyadını alan sonra- Bükreş'e giderlerken, Sofya'da bir mola veriyorlar, orada bir antlaşma yapılıyor Bulgarlarla. İşte mevcut statükonun karşılıklı olarak tanınacağına dair bir anlaşma. Fakat bir sene sonra Bulgaristan savaşa Almanya yanında girme karşılığında, Türkiye'nin elinde tuttuğu Doğu Trakya'nın da önemli bir kısmını istiyor. Yani bir yıl önce imza atmış olduğu imzaya sadık kalmayarak, Türkiye'nin elindeki Doğu Trakya'yı Midye Enes hattına kadar olan bölgeyi istiyor. O günler Çanak-kale Savaşı'nın çok şiddetle devam ettiği ve Türkiye'nin Alman askeri yardımına, özellikle mühimmat yardımına ihtiyaç duyduğu günler. İşte tam bu sırada imzalanan Türk-Bulgar antlaşmasıyla ittihatçılar, demin sözünü ettiğim İkinci Balkan Savaşı'nda kazanılmış küçük ama stratejik bakımdan çok değerli olan o toprak parçasını elden çıkartıyorlar. Sofya Antlaşması, tabi bu gerçekten büyük bir hata.

Sonra Birinci Dünya Savaşı malum gerçekleşti. Birinci Dünya Savaşı'nda mağlup olan devletlerin önüne konulacak anlaşmalar hazırlanırken, Trakya konusu defalarca

konuşuldu. Paris Barış Konferansı'nda -bu anlaşmalar zincirinin ilkidir- Güneybatı Trakya da, Batı Trakya'nın Güneyinde daha doğrusu, müttefikler arası bir Trakya Hükümeti kuruldu, böyle bir varlık yaratıldı. Ne demekse, müttefikler arası Trakya Hükümeti, ayrıca Osmanlı Devleti'nin geleceğiyle, Osmanlı Devleti'ne imza ettirilecek anlaşmaya bırakıldı Doğu Trakya'nın geleceği. San Remo Konferansı daha sonra 1920 Nisan'ındadır. Bu San Remo Konferansı'nda müttefikler arası Trakya Hükümeti'nin elindeki topraklarla, Doğu Trakya'daki İstanbul'a kadar neredeyle tüm topraklar Yunanistan'a bırakıldı ve hemen ardından da Yunan ordusuna Doğu Trakya'da harekât izni verildi, işte 1920 Haziran'ı bu tarih ve işgal edildi Doğu Trakya.

Şimdi iki yıldan uzun bir süre Trakya Yunan işgalinde kaldı. Fakat 26 Ağustos 22'de başlayan Büyük Taarruz, Türk taarruzuyla aslında kurşun bile atılmadan, bir tek kurşun bile atılmadan Trakya kurtarıldı bir anlamda. Çünkü önce mütareke, ardından barış müzakere konuşmalarına konu oldu bölge. Mustafa Kemal ateşkes anlaşmasının imzalanmasından itibaren 15 gün zarfında, Trakya'nın 1914 hudutlarına kadar, kayıtsız şartsız Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti'ne bırakılmasını istiyordu. Bu 1914 hudutları Sofya Antlaşması'yla Bulgaristan'a verdiğimiz o küçük toprak parçasını da içine alan hudutlardır. O kadar önemli ki o kayıp, Mustafa Kemal özellikle o kaybın, 1915 Sofya Antlaşması'yla kaybedilen o küçük toprak parçasının anlaşmayı, mütareke anlaşmasını imzalamanın ön şartı olduğunu vurguluyordu. Fakat süreç gös-

terdi ki, o toprak parçasını almak mümkün değil.

Şimdi, benden önce konuşan değerli meslektaşımın açıkladığı, Lozan'a giden Türk delegasyonunun eline, işte 14 maddeden oluşan bir yap-yapma kılavuzu veya işte Türkiye'nin kırmızı çizgilerini gösteren -bugünkü moda ismiyle- hükümlerin olduğu bir belge konuldu, Bakanlar Kurulu üyelerinin imzaladığı bir belge, bu maddelerin iki maddesi Trakya'yla ilgili. "Garibi Trakya" yani Batı Trakya başlığını taşıyan 6.maddede; Misaki Millî ibaresi var, Misaki Millî maddesi deniyor. Misaki Millî maddesinden kasıt aslında, -Misaki Millî'nin 3.maddesi- "Batı Trakya'nın hukuksal durumunun belirlenmesi, halkının özgürce açıklayacağı oya göre gerçekleşmelidir diyen" madde.

Edirne'nin Durumu

Bir de 5.madde var, 5.maddede; Trakya Garp Hududu, "1914 hududunun elde edilmesine çalışılacaktır" diyor. Yani bu 1914 hududu -demin üzerinde durduk- gerçekten çok önemsenmiş ve talimata konulmuş. Fakat daha müzakere süreci başlar başlamaz, Türkiye'nin Trakya'yla ilgili tezinin gerçekleşmeyeceği ortaya çıkıyor. Nitekim müzakere sonucunda alınabilen tek yer, Yunanistan'ın savaş tazminatı olarak Türkiye'ye verdiği Karaağaç, yani Mustafa Kemal'in Edirne'nin bir mahallesi diye tanımladığı Karaağaç olmuştur. Yani Batıda Türk egemenliğinin kurulabildiği son nokta, bugün Karaağaç, o da savaş tazminatı olarak alınmıştır.

Şimdi Rıza Nur ismi az önce geçti, Rıza Nur esasen biliyorsunuz bir Tıp doktorudur, ama Trakya'yla ilgili bir değerlendirmesi, böy-

le ulusal güvenlik penceresinden Trakya'ya bakışı, hakikaten askerleri kışkırtacak derecede isabetlidir. Şöyle diyor "Edirne'nin bir askeri müstahkem mevki haline konması faydasızdır. Türkiye'de ağır masraftır. Trakya'nın müdafaası Lüleburgaz ve Çatalca'da olması lazımdır. Zavallı Edirne ve Trakya, âdeta bizden gitmeye mahkûmdur. Bu sebeple ben oraya mübadeleyle gelen muhacirleri bile yerleştirmek taraftarı değilim. Bu arazi İstanbul'un örtü mıntıkası ve harp meydanıdır. Bizden gitmese dahi, harbin darbeleriyle ezilmeye mahkûmdur. Türkiye için bir harp zuhurunda -çıkması durumunda- Trakya'ya lüzumu kadar asker geçirmek bile tehlikelidir. Boğazlar düşerse, bu orduyu geri alıp Anadolu'ya geçirmek mümkün olmaz. Devletin ordusu elinden gider, bu da Anadolu'nun istilasına sebep olur."

Trakya'ya Yığınak

Şimdi değerli dinleyenler, Lozan'da Avrupa'daki sınırını istediği gibi çizemeyeceğini anlayınca Türkiye, Kasım başından itibaren ve Kasım ayı sonlarında daha doğrusu, yeni bir politika denemeye başladı. Benim asıl bu konuşmada üzerinde durmak istediğim şey bu. Baktı ki, işte o talimatta yazılı olan şey gerçekleşmeyecek, birden Türkiye'de bir yeni politika girişimi var. Bu şöyle bir şey; Rumeli'de yaşayan Türk ve Müslüman nüfusunu, Türkiye'nin güvenliği açısından önemi Türkiye'de gayet iyi biliniyor, oradan başlayayım kısaca. Çünkü işte "Evladı Fatihan" dediğimiz bu insanlar, artık Türkiye sınırları dışında kalmış, ama bizim bir parçamız olan bu insanlar, örneğin Birinci Dünya Savaşı'nda, milli mücadele döneminde hiç

duraksamadan ve düşünmeden Türk ordusuna asker yazıldılar. Bunun bir benzeri de Anadolu'da oldu. Yani Osmanlı tabiiyetinde olan Rumlar'ın hemen hepsinin, Yunan ordusunda askere yazıldığını biliyoruz, 50 bin falandı bunların sayısı. İşte bütün geri hizmetlileri bunlardan oluşturmuşlardır, Anadolu harekâtı sırasında.

Meriç Ordusu

Böyle olduğu içindir ki, yani Türk ordusuna asker yazılmakta hiç tereddüt etmedikleri içindir ki, Trakya'da Yunanlılar milli mücadele devam ederken ciddi bir yığınak yapmışlardır. Bu aslında Türkiye Büyük Millet Meclisi ordularının işini kolaylaştırmıştır. Hatırı sayılır bir gücü, oradan kıpırdatamıyorlar, nüfus rengi nedeniyle. Anadolu'daki zaferi kolaylaştıran bir şeydir bu. Şimdi dikkat ediyoruz, Anadolu bozgunundan hemen sonra, Yunanlılar'ın yaptığı ilk şey, Trakya'daki o zaten güçlü olan orduyu takviye etmeye başlamak oluyor. Tekirdağ'daki birliklerini hemen Trakya'ya geçirdiler, bir 13. Tümenleri vardır, Dikili'den hiç kayıp vermeden ayrılmıştır, bağımsız Tümen, onu hemen Selanik'e götürüp Trakya'ya aktarıyorlar, yeni sınıfları asker altına alıyorlar, tabii ki elde ne kaldıysa. Anadolu faciasından sonra elde ne kaldıysa. Bakıyoruz ki kısa sürede hatırı sayılır bir güç orada oluşuyor, sonradan Meriç Ordusu adını veriyorlar buna. Bu arada Mudanya'da galip devletlerin bu iki ülkeyi tekrar karşı karşıya getirmemek için bazı etkili önlemler aldıklarını da görüyoruz. Mesela Karaağaç dahil, Meriç'in Batısında müttefik birliklerince bir şerit işgal ediliyor. Yani bir tür tampon oluşturuyorlar, Türk ve

Yunan silahlı güçleri arasında.

TBMM Orduları

Türkiye Büyük Millet Meclisi orduları Barış Konferansı'nın sonuna kadar, Trakya'da belirlenen çizgiyi geçmeyecek, madde 11, Mudanya'da ve Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti barış anlaşması onaylanıncaya kadar, Doğu Trakya'ya kuvvet geçirmemeye, ordu toplamamaya ve bulundurmaya da yükümleniyor, bu da Mudanya Mütarekesi'nin 13.maddesi. Bu arada küçük bir hatırlatma; başta Fuat Balkan Bey olmak üzere Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti'nden, -işte Rauf Beyin telgrafları falan var elimizde, Bilal Şimşir Bey bunları yayımladı biliyoruz- Fuat Balkan başta olmak üzere Batı Trakya Türklerinden oluşan bir grup milli müfrezeyi de, bu toplanan büyük Yunan gücünü, Meriç Ordusu adını alacak büyük Yunan gücünün arkasında eyleme yöneltiyor, yani etkili eylemleri var bu milli müfrezelerin.

Şu yapılmak isteniyor müzakere devam ederken, yani biz Batı Trakya'da çok güçlüyüz, bizi dikkate alın, yani Trakya ile ilgili konularda bizi dikkate alın demek isteniyor. Fakat yanlış olan da bir şey var. Artık hükümetin gücü tükenmiş, bütün kaynakları Anadolu'nun ordu için seferber edilmiş, bu kadar büyük bir gücü silah altında tutmaya devam etmek mümkün değil, yani bütçe buna elvermiyor. Takdir edersiniz ki, müzakere sürecinin devam ettiği bir sırada, delegasyonun arkasındaki silahlı gücü çekerseniz, pazarlık zayıflar. Yani Türk delegasyonu artık 200 küsur bin kişilik bir ordunun arkasında olmadığını öğrendiğinde, pazarlık gücü zayıflar, üstelik bunun öğre-

nilmemesi de mümkün değil. Yani müzakereye oturmuş tarafların, karşı tarafın bunu öğrenmemesi mümkün değil.

Trakya'nın Batı Sınırı

Nitekim Genel Kurmay Başkanlığı'nın yayınladığı bir kitapta; Genel Kurmay'ın kendisi, Türk Genel Kurmayı'nın kendisi bu politikanın doğru olmadığını söylüyor. Muddanya Mütarekesi başladığı andan itibaren, yaşlı doğumlulardan başlamak üzere seri bir şekilde asker terhis ediliyor. Zaman zaman galip taraflar, yani Birinci Dünya Savaşı'nın galipleri, müzakereciler masada, bunu Türk tarafına hissettiriyorlar. Yani ordu terhis edilirken, Türkiye Büyük Millet Meclisi ordusu. Tabii şöyle bir intiba kalmış karşıda; orduyu da terhis ediyor artık Türk tarafı, o zaman Lozan'da koparacağıyla yetinmeye gelmiştir. Kararlı bir şekilde müzakere sürecini devam ettirmek değil, alabildiğini alıp, dönmeye gelmiştir. Mesela birinci aşamanın, hani Mümtaz Hocamızın söylediği Türkiye İktisat Kongresi arasının verilmesinde, bu terhis işleminin önemli bir rolünün olduğunu düşünüyorum.

Bu arada tabi Yunanlıların, bu "Meriç Ordusu" adını verdiği gücü, 115 bin kişilik, böyle 10 tümenli, 9 piyade, 1 süvari tümenli, toplam 10 tümenli, 3 kolorduluk bir güce dönüştürdüğünü görüyoruz. Hatta Pangalos, bu ordunun başına getirilen, Ocak ayı başında, görüşmeler kesilecek olursa, Doğu Trakya'yı ani bir saldırıyla geri alması emrini de veriyor Meriç Ordusuna. Fakat bu emrin yerine getirilebilmesi mümkün değil, şunun için mümkün değil; bu 10 tümenli gücün ancak 4 tümenini Meriç suyu kenarına ge-

tirebiliyor Yunanlılar –anlamışsınız nedeni- Türk nüfus çok olduğu için 6 tümeni ihtiyatta tutuyorlar. Yani bu kadar büyük bir gücü toplamış olmalarına rağmen, muharip olabilecek ancak yüzde 40'nı Meriç'e kadar getirebilmişler. Yani o zaman Türkiye'nin izlediği, Trakya'ya ilgili Fuat Balkan'ın desteklenmesi, birazdan söyleyeceğim Mesta Nehri'nin, Trakya'nın Batı sınırı değil, aslında Vardar olduğu, yani daha da Batıya taşıyor Türk tarafı sınırı. Rıza Nur özellikle bu konuda duruyor, diyor ki “Mesta Nehri Trakya'nın Batı'daki son noktası gibi duruyor ama bizce Vardar Nehri'dir daha ötede, çünkü arada bir Şutruma Vadisi var, orada 200 bin Müslüman var, o Müslümanları da mübadeleden muaf tutmak istiyor” Rıza Nur. Hatta kanıt olarak şeyi gösteriyor, “Britanya Ansiklopedisi'nde” diyor “böyle yazıyor, Vardar Nehri'nin Trakya'nın en Batı'daki kenarı olduğu yazılı” tabii İngilizler buna itiraz etmişler, yani “ne Roma tarihinin kendisi” diyor İngiliz yetkili Rayan, “ne de Britanya Ansiklopedisi'nde yazan bilgi Trakya'nın bizce bilinen sınırını değiştirmez, Türk tarafı boşuna bunlarla uğraşmasın” demek istiyor.

Struma Vadisi Müslümanları

Şimdi Rıza Nur niye böyle bir istekte bulunuyor, yani Trakya'nın Batı sınırını daha Batı'ya götürmek gibi bir istekte. Üç şey söyleyebilirim; bir tanesini demin söyledim, İstanbul'da mübadeleden muaf tutulacak Rum sayısı 300 bin, ama müttefikler arası Trakya Hükümeti, yani Batı Trakya'nın Güney kısmındaki Müslüman sayısı 150 bin, dolayısıyla 150 binlik bir boşluk var. Bu mübadeleden muaf tutulacak tarafları eşitlemek

istiyor Rıza Nur. Ayrıca diyor ki “Biz Şutruma Vadisi Müslümanlarından çok sayıda mektup aldık. Bunlar memleketlerinde kalmak istiyorlar. Bunlar Müslüman’dır ve aynı zamanda toprağın büyük bir kısmına sahiptir. Onların o bölgede kalması Türkiye’nin ulusal menfaati gereğidir” Üçüncüsü, bu bölgedeki insanların oradan alınması, ekonomik bir yıkıma neden olur, bunlar tütüncülükle geçinmiyorlar, tütün de bütün dünyanın talep ettiği stratejik bir ürün, dolayısıyla onların Şutruma Vadisini boşaltmaları sadece Yunanistan’ı değil, aynı zamanda dünyayı da etkiler, uç tane tezi var.

Tabii bu arada Fransız temsilcisi De La Cour, Rıza Nur’u destekliyor da, ilginç bir şey. Oradan anlıyoruz ki –bu konuda özellikle- Fransız ve İngiliz tarafları arasında da bir çatlak var. Yani Fransız tarafı durumdan pek memnun değil, hani İngilizler’den daha bağımsız bir çizgi izlemek istiyor. Fakat hem Yunan temsilcisi, hem İngiliz temsilcisi buna şiddetle karşı çıkıyorlar. İşte nasıl karşı çıktıklarını demin söylemiştim, “Roma tarihi ve ansiklopedi maddeleri, Türk tarafının iddialarına kanıt oluşturmaz” diyorlar öncelikle. Ardından işte Kaklamanos diyor ki “büyük bir haksızlık var, biz 1 Milyon 350 Bin göçmen alacağız, ama Türkiye’ye sadece 250 bin gidecek, Struma Vadisi Müslümanlara kalırsa böyle bir şey olamaz” diyor.

Rıza Nur hemen cevap veriyor, diyor ki “denge göç edenler arasında değil, mübadeleden muaf tutulanlar arasında kurulmalıdır” böyle bir karşı söylem geliştirmiş. Bu arada İngiliz delege söz alıyor, diyor ki “Struma Vadisi Müslümanları çalışkan bir halktır, Türkiye’de de tütüncülük yaparlar, Türkiye bu halkı kazansın” Rıza Nur cewa-

ben “bizim niyetimiz, bu insanların isteklerini yerine getirmek, burada Türkiye'nin âli menfaatlerinden ziyade, bu insanların isteklerine kulak vermemiz önemlidir” Yani herkes kendi pozisyonunu sağlamlaştıracak iddialar öne sürüyor.

İkiyüz Bin İnsan

Uzatmayayım, 24 Ocak tarihli toplantıda Türk tarafı Struma Vadisi Müslümanları'nın mübadeleden muaf tutulması konusundaki ısrarından vazgeçiyor. Bir şartla, o da çok anlamlı bir şart. Deniyor ki “Bu Vadi Müslümanları en son mübadeleye girsin” bunların 1927 yılında Türkiye'ye geldiklerini biliyoruz. Bu şu demek, yaklaşık ikiyüz bin kişi Struma Vadisi Müslümanları. Bu ikiyüz bin kişiyi, 1927 yılına kadar orada tutuldukları için, bu arada Türkiye'deki yeni iktidar, Mustafa Kemal'in öncülük yaptığı, işte asker, sivil, bu bürokrat kadro, iktidarını pekiştiriyor. Çünkü 23'te çıkan bir kanun var, malum “Takriri Sükûn Kanunu” Türkiye'nin gördüğü en büyük silahlı muhalefet hareketlerine karşı devrim, ortadan kaldırılıyor bu süreçte. O ikiyüz bine yakın insan Batı'da Türkiye'nin güvenliğini bir anlamda Trakya sınırında garanti ediyor, Struma'da oturmaya devam ederek, böyle bir faydası oluyor.

Sabrınız için teşekkür ederim.

Av. Hüseyin ÖZBEK- Siz yeter ki böyle dikkat çekici sunumlar yapın, biz sabaha kadar da sabrederiz. Evet, şimdi değerli konuşmacılarımızın ilk turu tamamlandı. Ben sizlere çok dikkatle dinlediniz, not aldınız, bir kısım arkadaşlarımız, değerli konuklarımız çok teşekkür ediyorum.

Şimdi ikinci turda ilave edilecek bir husus

varsa değerli konuşmacılarımızdan o konuda söylemek istedikleri varsa ifade etmelerini rica ediyoruz. Birinci turdaki gibi herhalde uzun, ayrıntılı olmayacak, belli noktalara değinilecektir. Buyurun Hocam.

İKİNCİ OTURUM

Prof.Dr. Mümtaz SOYSAL - Vakit az olduğu için fazla uzatmayacağım, birkaç noktada var, bu son nokta bence önemli, yani bütün devletlerin başına gelen bir olay. Buradan tekrar o nüfuslarla başka türlü ilgilenmek demek, işte biraz Hitler'in yaptıklarına benzer, Avrupa'da savaşın başlangıcına da yol açabilir. Bunun tabii çağdaş bir çözümlünü bulmak gerekir. Artık doğal hudut diye bir şey kalmadı, yani nehirler vesaire, dağlar falanla bu iş hallolmuyor. Dolayısıyla bu, bilenler de vardır, tamamen Türk nüfusunun hâlâ çoğunlukta olduğu ve Türkiye'yle de bağlarını, İstanbul neredeyse onlar için Selanik'ten daha yakındır, yine onu muhafaza eden bir nüfus.

Dolayısıyla çağdaş olarak bunlarla ittifak etmek gerekir. Bunun da çaresi yine insan hakları. Orada tabii yani onların insan haklarıyla meşgul olmak, Türkiye için sadece bir insan hakkı konusu değil, aynı zamanda da ulusal savunmanın da bir parçası olarak düşünülmalıdır. Yalnız orada çok dikkatli davranmak gerekir, -çok sözü edildiği için söylüyorum- müteakabiliyet, yani karşılıklılık ilkesi iyi bir insan hakkı ilkesi değil. Yani sen benimkine bir şey yapıyorsan, ben de sana yaparım demek insan hakkıyla bağdaşmaz. Onun için onda gerçekten insan hakkı çizgisinde, bu insanlığa sığmaz diyerek gitmek, kendi insanımızın, oradaki insanımızın konusuyla da yine öyle meşgul olmak gerekir. Sen Müftüye şöyle yapıyorsun, ben de Papa'ya böyle yaparım diye şeye gidilmez. Onun da çok daha değişik bir zihniyet değişikliği-

ne gerek var. Onun için ona bakarsanız, işte niye Meis Adası bilmem şeye ne kadar yakın falan. Onun bir başka çaresi de, ekonomik olarak oraları kendinize bağlayabilmektir. Yani Yunanistan adalarını bizim Ege sahili-nin her tarafına serpiştirilmiş olarak muha-faza eder, ama onu siz eğer iyi bir ekonomik politikayla, kendinize ekonomik bakımdan bağlı duruma getiriyorsanız, zaten herkes kendi hayatında da biliyor ki, ekonomik bağ-lılıktan daha kuvvetli bağlılık olmuyor dün-yada. Onun çarelerini yeniden düşünmek gerekir.

Tabii bunun bir de hukuk tarafı var. Bi-zim kendi –ona çok uzun bir şey olduğu için fazla girmeyeceğim- söylemimizde de, birta-kım ifadelerle dikkat etmemiz, onları düzelt-memiz gerekir. Yani bugünlerde Güneydoğu dolayısıyla sık sık falanca şey oldu da Türk-ler ve Kürtler geliyor. Yani oradaki Kürtler de Türk aslında, bizim Anayasa hukukumuzla göre. Yani biz kendi elimizle, kendi Anaya-sa hukukumuzun bir zayıf noktasını gereki-yor. Orada ne bileyim Türkçe konuşanlar ile bilmem Kürtçe konuşanlar gibi tabirleri şey yaparsak, en azından bir dil farklılığına gö-türmeniz lazım. Bunu bir Anayasal farklılık durumuna, başkalarının kullanabileceği bir Anayasal farklılık durumuna getirmemek la-zım.

Yalnız belki Trakya Cumhuriyeti'nden si-zin dokunduğunuz konuda, belki ondan tam onu bilmiyorum tarihini, ama ilginç bir şey olur, öyle bir şey de var tarihimizde, kısa bir dönem Trakya Cumhuriyeti diye bir Cum-huriyet var, onun üzerinde durmak gerekir. Başkaca Fransız etkisine gelince, gerçek-ten önemlidir ve çok önemli, bugün için de

hâlâ; çünkü orada 1916'da Fransız Dışişleri Bakanı'yla, İngiliz Dışişleri Bakanı'nın kurdukları, imzaladıkları bir Saysbiko Antlaşması var. O antlaşmaya göre; Osmanlı paylaşılırken, bugünkü Hakkâri ilinin ucundaki noktayla, Kudüs arasında zannediyorum bir çizgi çekilecek, onun batısını yani Suriye ve Lübnan vesaire Fransızlar alacak, öbür doğusu da İngilizler'e kalacak, ama bu çizgi Musul vesaireyle Fransızlara bırakır gibiydi. Nitekim İngilizler daha savaş biter bitmez onu ihlâl ettiler ve Fransızlara ayrılmış olan bölgeyi de kendileri işgalleri altına aldılar. O zamandan beri Fransızların yüreğinde müthiş bir hınç var ve onu daha İstiklâl harbi sırasında dahi gidermeye çalışmışlardır. Adana civarında çok kolay bir barış havasına girmişlerdir. Hatta onda biraz kendi bildiğim, bizim yerel tarihten örnek vereyim; bizim elimizde de 5 tane Fransız Subayı esir durumdadır, onlar için o önemlidir. Çünkü "Alemdar Vapuru" hikâyesini bilenler bilir ki, hâlâ onun tıpkısının aynısı Ereğli'de artık müze oldu. Bana Alemdar Vapuru'nu İstanbul'dan kaçırıp, milli mücadeleye katmış olanlar, sonuçta kendilerini yakalayıp, padişaha tekrar iade etmek üzere İstanbul'a doğru giden Fransız gambotunun insanlarını esir alıp, kendilerini kurtarmışlardır, onlar bizde esir olarak kalmıştır. Franklin Bulyo'nun dertlerinden biri de onları da kurtarmaktır.

Dolayısıyla elimizdeki o rehinelere bile Ankara Antlaşması'nı kolaylaştırmıştır. Yani tarihi böyle ayrıntılarıyla anlatınca, bütün bunlara dikkat etmek gerekiyor. Ayrıntılar insanların elinde tarihi bakımdan büyük önem taşıyor.

Av. Hüseyin ÖZBEK- Mümtaz Hocam Batı Trakya'dan bahsedince, Trakya Cumhuriyeti'nden, salonda da bir hareketlenme oldu. Burada Batı Trakya Türk Dernekleri Genel Başkanı meslektaşımız, bizim Türkiye Barolar Birliği delegasyonundan Burhanettin Akgüder meslektaşımız da var, onu sevindirdiniz Hocam.

Evet, Mahir Hocam buyurun.

Prof. Dr. Mahir AYDIN - Bir küçük özrüm var, usul bakımından bağışlayın. Kutadgu Bilig'in güzel bir söz var, der ki "Aklın süsü dil, dilin süsü sözdür, insanın süsü yüz, yüzün süsü gözdür" diye. Böyle metne daldığı zaman insan, dinleyiciler de mail hülyalara dalabiliyor, ama sizde onu görmedim. Bağışlayın, sunum önemli, metin önemli olduğu için yansıya yansıttım ve benimle de paylaştığınız için teşekkür ediyorum.

Birkaç noktaya değineceğim; bir tanesi Süleyman Hocam değindiler, Lozan Antlaşması 143 maddeyken, Sevr Antlaşması 433 madde. Bu bir taktik, hani Abdülhamit Dönemi'nin bir ilkesi vardı, "bir işi sürünce mede bırakmak istiyorsanız alt komisyona havale edin" diye. Batılı Avrupa görüşmelerine katılan arkadaşlar var, bir virgül için yarım saat direniyorlar ve kabul etmiyorlardı. Bunu adı ayrıntıyı çoğaltarak, ayrıntıda boğulmaktır. İki nokta arasında en kısa yol bir çizgidir normalde, biraz apolitik olacak ama bağışlayın. İkincisi, değinmek istediğim, şu anda çok kötü bir küresel politikayla karşı karşıyayız. İşleri ters giden tüccarın mantığında. Söyleyeyim; önceden imparatorluklar vardı, din imparatorlukları. Fransız Devriminden sonra ulusal devletler çıktı, din im-

paratorluğunda birey ve milliyet içerdeydi Din üst kimlikti. Ulus devletlerinde din ve birey içeride, ulus ön plânda. Beklenen o -ki, faturası çok büyük olduğu için geçmek çok zor, belki bir ütöpik yaklaşım- gelecek yüzyılların devleti birey devleti olacak, ama döndük tekrar ikinciden birinciye döndük, ama çarpık döndük. Taş devri, taş bittiği için bitmedi, insanlara her kavram gerekli, ama bir şeyin politik oluşunu, çağdaşlık belirlemeli bu anlamda.

Fazla günümüz politikasına girmek istemiyorum. Osmanlı üç aşamada bitti; bir, koparıp cebine koydular, Macaristan, Dalmacıya, Kafkasya, Kırım, Cezayir, Tunus, Mısır; iki, bağımsızlaştırarak götürdüler, Yunanistan, Bulgaristan, Romanya, Sırbistan, Karadağ; bir de baktılar ki bağımsızlaştıracak kimse kalmadı, dağınık Museviler uzun vadeli program, Ermeniler darmadağınık, bu kez tarihsel kökene başladılar. Burası önceden Ermenistan yurduydu, burası Pontus'tu, burası bilmem neydi, bu bitmeyecek. Lozan onun için Türkiye'dir diyorum ve düşmanlıkla değil. Düşmanlık duygusallıktır, dostluk gibi. İlkinin sadece yüksek çıkarları vardır, Sayın Hocam çok güzel değindiler, bu konu bitmeyecek, ama uluslararası ilişkilerde bir ilahi adalet mekanizması terazisi yok. Güç kimde, mühür kimde, Süleyman o. Son söyleyeceğim şey, hiçbirini küçümsemiyorum, hepsi çok saygın, ama hiçbir ulusun ulusal marşı "Korkma" diye uyarıyla başlamıyor. "Haydi vatan evlatları kanlı Tiran bize karşı" Fransız La Marseillaise: işte "Tanyeri ağarıyor" Amerikan Ulusal Marşı, "Ovaların ülkesi dağlar ülkesi" Avusturya, işte "Tanrı Kraliçemizi korusun" İngiliz Ulusal Marşı.

“Korkma” demek -çok kısa uzatmayacağım- bu ülkede yaşamının gereklerini yerine getiriyorsan korkma yoksa kork.

Av. Hüseyin ÖZBEK- Belki korkma şeklinde değil ama Viyana’dan siz İstanbul’a kadar gerilemişseniz, payitaht da, der saadet de işgal altına girmişse, Anadolu bir parseleyona tabi olmuşsa, bir tedirginlik duymak herhalde doğal.

Prof. Dr. Süleyman BEYOĞLU - Evet sizin vaktinizi fazla almayalım. Ben Lozan’daki Türk delegasyonunun dezavantajlarından bahsedeyim. En büyük dezavantajımız belki, kendimize özgü, daha doğrusu gizliliğini koruyabileceğimiz haberleşme hatlarımızın olmaması, yani şifre miftahının ele geçirilmesi, şifre anahtarlarının ele geçirilmesi ve İsmet Paşa’ya gidecek bütün talimatların Ankara’dan, Köstence hattıyla telgraf hattına giderken şifreli vaziyette, İngilizler’in bizden önce öğrenip, yani İsmet Paşa’dan önce öğrenip –tabii bizden önce derken onu söylüyorum- daha Ankara’dayken ve bu Türklerin ertesi gün ne konuşacaklarını, Lord Curzon biliyor veya Fransızlar biliyor, İtalyanlar biliyor, dolayısıyla bu belki en önemli handikaplardan biri.

Tabii Türk heyetini oluşturan 50’ye yakın insanın seçiminde de bazı şeyler var, o günkü imkânlar içinde. Şimdi bazı konularda çok bilgi sahibi değiller. Mesela borçlar konusunda çok bilgi sahibi değiller, sınırlar konusunda çok bilgi sahibi değiller, coğrafya konusunda çok bilgi sahibi değiller teknik olarak. Dolayısıyla mesela nüfus verileri dahil olmak üzere, bu konuda alt yapı sağlanıp gidilememiş, bu konularda şey var.

Ayrıca müttefiklerin bizim tekliflerimizi ve -kırmızıçizgilerimiz dediler demin- kırmızı-çizgilerimizi bilerek, aynı konularda farklı anlayışlarda bile olsalar, birbirleriyle anlaşmalar bile, Türkler karşısında bir cephe oluşturmaları. Yani İngiliz görüşünü genelde desteklemeleri, İtalyanların da dâhil, diğer devletlerin de dahil. Çünkü zaman zaman 13 devlet katılıyor görüşmelere. Dolayısıyla demek ki bu konuda da ders almamız gereken bir ders var.

Yani meselelerimizi önceden altyapısı, bilgi birikimini alacağız ve yalnız kalmayacağız dünyada, yalnız da olmayacağız, yani bizi destekleyen birilerinin olması lazım. İttifakların gerçekleşmemesi için iyi diplomatik çabalar göstereceğiz, önce, sonra ve yaparken anlaşmaları. Başka bir şey, tabii çözülmeyen meseleler var dedik, Lozan tabi zafer mi, hezimet mi gibi bir anlayışın yeri yok, bunu söylemek lazım. Bizim açımızdan çok büyük bir başarı, onu söylemek lazım, hiç kuşkusuz başarı, ama bazı çözemediğimiz şeyler var. Doğaldır bu, anlaşmaların mantığında vardır, bunun için hiç kimse başarısızlık olarak nitelemek gibi bir, belki eksik bırakılmış şeyler. İşte Hatay'ı, Atatürk zamanında tamamlanmaya başlandı ve 39'da tamamlandı. Montrö Boğazlar Sözleşmesi'yle, boğazlardaki hâkimiyet şeyimizi tamamlandı. Musul'u kaybettik, aleyhimize tamamlandı. Evet, yani Musul, Kerkük, Süleymaniye Bölgesi Misaki Millî sınırları içindeydi, ama 5 Haziran 1926 Ankara Antlaşması'yla, o günkü şartların, yalnızlık politikasının, ekonomik belki yalnızlığın veya ekonomik bakımdan kuvvetli olmamanın, askeri açıdan yeni bir harekâtı yapacak askeri gücümü-

zün haddini kullanmış olmamız dolayısıyla, yeni bir askeri harekatı gerçekleştiremedik. Çünkü Musul, Kerkük, Süleymaniye bölgesi bugün niçin önemliyse, dün de onun için önemliydi.

Dünya petrol rezervinin yüzde 6'sını barındırdığı söyleniyor. Anlatabiliyor muyum? Yani çok muazzam bir şey, dolayısıyla böyle bir yeri, petrolün önem kazanmaya başladığı bir dünyada kolay kolay bize vermeyeceklerdi. Atatürk diyor ki, bunun için bir maceraya girmek, bunun için çok tenkit ediliyor biliyorsunuz. Bazen hatta Misaki Millî diye bir harita yok diyor Mecliste, Erzurum Milletvekilinin bir eleştirisine, Hüseyin Avni Beyin eleştirisine karşı. Keşke Misaki Millî diye bir şey yapmasaydık diyor zaman zaman, yani bunaldığı zamanlarda. Çünkü siyaset yapılabileni yapmaktır, dolayısıyla gücü güç ve etkinliğimizi bu manada, mahiriyetimizi, aklımızı bu manada kullanacağız.

İsmet Paşa'nın seçilmiş olması ne ifade ediyor, onu da söylemek lazım. Çünkü biliyorsunuz Rauf Bey Başvekil, o zaman Başbakan Rauf Orbay, Mondros Mütarekesi'ni imzalayan, -biraz uzattım sözü, hemen söyleyeceğim- Yusuf Kemal var, o Tengirşek var hemşerim, hariciye vekili o zaman ve onun gitmesi belki olabilirdi diye düşünülüyor, Rıza Nur'un gitmesi düşünülüyor. Fakat Atatürk'ün ağırlığı İsmet Paşa'dan yana, hem muzaffer bir komutan diye, hem de güvendiği bir insan olarak İsmet Paşa'yı görüyor.

Dolayısıyla etrafını belki ki, onun için hariciye vekilliğini boşaltıyor. O bakımdan gerçekten de altı asırlık Atatürk'ün deyimiyle

bir meselenin Lozan'da çözüldüğünü görüyoruz ve Sevr'le nihayete bittiği zannedilen büyük bir facianın Türkler açısından, sonlandırıldığı zannedilen bir facianın Lozan'la tekrar üstesinden geliyoruz. Dolayısıyla Lozan büyük bir başarıdır, bu başarıyı daha ileri götürmek bizim elimizdedir. Artık dünya, Mümtaz Hocam söyledi, sınırlarla falan belirlenmiyor. Eğer dünyanın her yerinde varsanız, iktisaden güçlüyseniz, bilimsel bilgi açısından güçlüyseniz, dünyanın her yerinde siz varsınız zaten, ama bu manada bir çaba gösteremiyorsanız, yarın elimizdekiler bile, o zaman işte "korkma" yı tekrar hatırlarız. Her gün söylediğimiz "korkmayı, onun için "korkma" belki bir uyarıcı, o manada söylemek istiyorum, çıplak mıplak demiyorum, uyarıcı sadece. Belki zaman zaman kendimize gelmemizi hatırlatıyor. Zaman zaman değil, düşündüğümüz zaman her zaman hatırlatması lazım. Bu Sevr paranoyası filan diye söylüyorlar, hayır bunlar yaşanmış şeyler, paranoya filan değil, hepsi bunlar yaşanmış tarihi olgular.

Av. Hüseyin ÖZBEK- Evet, bir paranoyadan da ben bahsedeyim, paranoyak değilim ama bir paranoyadan bahsedeyim. Hakkaten böyle bir refleks vardır. Siz ülke bütünlüğünden bahsettiğinizde, bağımsızlıktan bahsettiğinizde, Türkiye'ye yönelik bazı olumsuz tavırlardan, işte sistemin bahsettiğinizde, canım sen de amma paranoyaksın, amma vehimlisin, yine vatan millet Sakarya diye biraz alaya da alabilirler veya işte yine bu saplanmışlığın Sevr paranoyasına "kardeşim artık küreselleşme var, uyanın diyebilirler" Şimdi aynı ırmakta iki kez yıkanılmaz, ama aynı felaket iki kere değil oniki kere de,

yüzoniki kere de insanın başına gelebilir, milletlerin başına da gelir.

Şimdi dün size bir şeyler yapmışlarsa, bugün de yapabilirler, yarın da yapma niyeti taşıyabilirler. Bu kurtlar sofrası, ekonomik bir kavga var. Süleyman Beyoğlu Hocam dedi ki, Musul, Kerkük, Süleymaniye, o bölge önemliydi, petrol vardı. Bugün de önemli, bugün de petrol var. Bugün niye paldır küldür girdiler oraya, niye bir buçuk milyon Iraklı öldü, hayatını kaybetti. Niye orada birtakım etnik ve mezhepsel boğazlaşmalar var? Petrol var orada, doğal kaynaklar var. Bugün Afganistan'a golf oynamak için mi gittiler, tepişmek için mi gittiler? Hayır, orası da dünyanın kalbi, stratejik bir yer. Afganistan'a bayrağı dikerseniz, Rusya Federasyonu'nu da kuşatırsınız, Çin'i de kuşatırsınız, dirsek vurursunuz onlara, alt tarafınızda da Hindistan vardır, dünyanın merkezindedesiniz.

Bu ekonomik kavga, bu siyasi hakimiyet bugün sürecektir, yarın sürecektir. Onun için ayakta olmak zorundasınız, ayakta olmak için de biraz paranoyak olmak iyidir, geçmişi hatırlamak iyidir. Ben şimdi tabi işgalci İngilizler'in donattığı, giydirip kuşattığı, Anadolu'ya gönderdiği ve büyük felaketi buraya yaşadıkları Yunan ordusunun artıkları da İzmir'den denize dökülmüştü, noktayı İzmir'de koymuştuk. O halde söz İzmir'in.

Prof. Dr. Engin BERBER - Ben öncelikle Mümtaz Hocamı teyiden bir şey söylemek istiyorum. Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti aslında daha ulusal kurtuluş mücadelesi devam ederken, galipler arasındaki ittifakın bozulduğunu anladı. Hocam Franklin Byon'dan söz etti, Ankara Antlaşması

görüşmelerini, hariciye vekili varken, Yusuf Kemal Bey⁴in de katılımıyla –adı da geçti az önce- ama doğrudan Türkiye Büyük Millet Meclisi Reisi olarak Mustafa Kemal Paşa yürüttü. Bu aslında müttefikler safından ayrılan Fransa'ya, yeni Türkiye'nin verdiği önemi göstermesi açısından da çok anlamlıydı.

İkinci olarak bu Lozan'da çözilemeyen, ertelenen konularla ilgili birkaç cümle etmek istiyorum. Sayın meslektaşımın da dediği gibi, aslında 1930'lu yıllarda çözülen sorunları Lozan'ı taçlandıran gelişmeler olarak değerlendirmek lazım. Süreç olarak Lozan'dan 10-15 yıl sonra bunlar çözümlendi ama bunların çözümlenmesi için doğru adımlar Lozan'da atıldı. O nedenle işte Osmanlı borçlarının yeni Türkiye'nin istediği gibi ödenmesi konusunun muhataplara kabul ettirilmesi, Lozan Boğazlar Sözleşmesi'nin Montrö'yle değiştirilmesi, Atatürk'ün ömrü vefa etmedi ama Hatay'ın Türkiye'ye katılması gibi gelişmeleri, gerçekten temelleri Lozan'da atılan, ama Lozan'ı taçlandıran, ondan çok da kopuk olmayan ekonomik ve siyasal gelişmeler olarak değerlendirmek lazım.

Musul elbette kaybedildi, ama Musul'un kaybedildiği yıllar 30'lu yıllardan çok farklı. Yani 20'li yılların Avrupa'sı ve dünyasıyla, 30'lu yıllar çok farklı. Artık 30'lu yılların başından itibaren ikinci bir genel savaşın ayak sesleri duyulmaya başlanmış, Türkiye'nin Milletler Cemiyeti'ne üyeliği de zamanlama açısından fevkalade isabetli; çünkü Lozan'da ertelenen konuların çözümlenmesi için uygun platform Milletler Cemiyeti. Türkiye o platformu kullanmaya başlar başlamaz, az önce sözünü ettiğim çözümler peş peşe geldi, ama 20'li yıllar öyle değil. 20'li yıllar

Versay düzeninin katı bir şekilde sürdürüldüğü, hatta onun küçük antant gibi antlaşmalarla pekiştirildiği Lokarno süreciyle desteklendiği falan yıllar. Böyle ikinci bir genel savaşın ayak sesleri duyulmadığından, dünyaya egemen güçlerin geri çekilmesi falan o yıllarda çok zordu. Yani bir tarihçi olarak aslında bu tür şeyleri doğru bulmam ama belki diyorum, belki Musul meselesi buzdolabına kaldırılabilseydi, bir 10 yıl sürüncemede tutulabilseydi, 30'lu yıllarda o da çözümlenebilirdi, belki.

Av. Hüseyin ÖZBEK - Değerli konuklar şimdi katılımcılara, dostlarımıza, konuklarımıza Baro'muzun ufak takdimleri olacak. Bu arada şunu vurgulamak istiyorum; İstanbul Barosu her sene Lozan Antlaşması'nın yıldönümünde, konuşmamın başında söylediğim gibi bir toplantı yapmayı, burada çok değerli, çok seçkin bilim adamlarına, bilim insanlarına tebliğ sundurmayı ve bunları metne, kitaba dönüştürmeyi bir gelenek haline getirmiştir. Önümüzdeki yıllarda da bu devam edecektir. Umuyorum ben, yüz yıl sonra, işte 2021'de, 2031'de, 2041'de de Lozan'ın yıldönümleri bu şekilde duyarlılıkla kutlanacaktır, değerlendirilecektir, çeşitli boyutlarıyla irdelenecektir yine.

Şimdi İstanbul Barosu sayısal anlamda Türkiye'nin en büyük barosudur, dünyanın da en büyük barosudur. 1878'de kurulan bu baromuz, Cumhuriyet değerlerini, hukuku, insan haklarını savunmayı sürdürecektir, devam edecektir. Bazı çevreler nedense son yıllarda İstanbul Barosu'nu çeşitli biçimlerde suçlamaktadırlar. Evet, şimdi İstanbul demek ki böyle işbirlikçiliğe karşı vurulan darbeden rahatsız olanlar tarafından, onların

önünde bir engel görülmesinden, Türkiye’de hukuku savunmasından, insan haklarını savunmasından, çağdaşlığı savunmasından, milli devleti savunmasından, üniter yapıyı savunmasından, Cumhuriyet’in kuruluş felsefesine ve ruhuna sahip çıkmasından rahatsız olanlar tarafından bu şekilde tanımlanmaktadır. İstanbul Barosu bu değerleri savunmaya devam edecektir.

